

MAIN
*Multilingual Assessment Instrument
for Narratives*

N. Gagarina, D. Klop, S. Kunnari,
K. Tantele, T. Välimaa,
U. Bohnacker & J. Walters

North Sámi version

Translated by Johanna Al-Gbori, Berit Anne
Bals Baal & Berit Merete Nystad Eskonsipo
(based on the revised version in English)

© ZAS Papers in Linguistics 64 (2020)

This translation was sponsored by the UiT Aurora Center for Language Acquisition,
Variation & Attrition: The Dynamic Nature of Languages in the Mind (AcqVA Aurora)

How to cite this version:

Gagarina, N., Klop, D., Kunnari, S., Tantele, K., Välimaa, T., Bohnacker, U. & Walters, J. (2019). MAIN: Multilingual Assessment Instrument for Narratives – Revised. Materials for use. *ZAS Papers in Linguistics*, 63. North Sámi version. Translated and adapted by Al-Gbori, J., Baal, B. & Eskonsipo, B.

MAIN: North Sámi

MAIN: Davvisámegiellat veršuvdna

Johanna Al-Gbori, Berit Anne Bals Baal & Berit Merete Nystad Eskonsipo

MAIN (The Multilingual Assessment Instrument for Narratives) hábmejuvvui 2012:s dakkár mánáid muitalandáidduid árvvoštallama várás geat leat oahppan ovttá dahje mángga giela riegádeami rájes dahje árra agis. MAIN lea ovdánahttojuvvon vuosttažettiin mánáide gaskkal 3 ja 10 jagi; dál lea čájehuvvon ahte dat sáhtá geavahuvvot maidái boarrásat mánáid, nuoraid ja rávesolbmuid várás. Hápmi dahká vejolažžan árvvoštallat seammá máná muitalan- ja áddendáidduid mángga gillii, iešguđetlágan čohkkenvugiiguin: mállemuitalusain (model story), ođđasis muitalemiin (retelling) ja muitalemiin (telling). Jagi 2012 veršuvdna ovdánahttojuvvui viiddes geahččaladdama vuodul, masa oassálaste badjel 500 ovttá- ja guovttegielat máná gaskkal 3 ja 10 jagi, geat hálle 15 iešguđetlágan giela ja giellakombinašuvnna.

2019 engelasgiel veršuvdna lea divoduvvon viiddis materiála vuodul. Dasa gullet badjel 2,500 transkriberejuvvon MAIN muitalusain ja 24,000 vástádusa MAIN jearaldagaide mat isket áddejumi. Dat leat čohkkejuvvon sullii 700 ovttá- ja guovttegielat mánás Duiskkas, Ruoššas ja Ruoŋas gaskkal 2013-2019. Dát davvisámegiellat veršuvdna lea heivehuvvon ođđaseamos engelasgiel veršuvnna mielde.

MAIN sisttisdoallá njeallje buohtalasmuitalusain, maidda gullet dárkkilit hábmejuvvon govvaráidduid, main juohke ovttas leat guhtha gova. Govvaráidduid vuodđun lea multidimenšunála muitalusuhuksehus. Mitalusaid kognitiivvalaš ja lingvistihkalaš váddodat, makrostruktuurálaš ja mikrostruktuurálaš buohtalasuohta ja kultuurálaš heivvolašvuohta ja starggasvuohta leat dárkkistuvvon.

Vaikko MAIN ii leat vuossu normerejuvvon, de sáhtá reaiddu standardiserejuvvon prosedyraid geavahit árvvoštallamii, intervenšuvdnii ja dutkanulbmiliidda. Dárkkilet dieđuid das mo geavahit MAIN, gávnnat kapihttalas *“Background on MAIN – Revised, how to use it and adapt it to other languages”* (engelasgillii) *ZAS Papers in Linguistics* 63 (2019, pp. iv-xii) -publikašuvnna, man gávnnat <https://zaspil.leibniz-zas.de/issue/view/53> -siiddus.

Dán dokumeanttas leat:

- Árvvoštallanrávvagat
- Protokollat ja skorenskovit muitalusaid *Bussá*, *Beana*, *Lottečivggat* ja *Gihcit* várás
- Duogášdiehtogažaldagat
- Mállemuitalusat

Árvvoštallanrávvagat

MAIN lea vuosttažettiin jurddašuvvon mánáide, geat leat sullii gaskkal 3 ja 10 jagi boarrásat, muhto reaidu sáhtta geavahuvvot maiddá boarrásat mánáid, nuoraid ja rávesolbmuid várás. MAIN geavahuvvo sihke mitalusaid áddema ja buvttadeami árvvoštallamii. Reaidu addá maiddá vejolašvuoda čohkket materiála iešguđetlágan vugiiguin: mállemitalusain (model story), ođđasis muitalemiin (retelling) ja muitalemiin (telling). Čohkkenuogi välljen (omd. mállemitalus/ođđasis muitaleapmi ja dan manjá muitaleapmi, dahje dušše muitaleapmi) lea dan duohken makkár ulbmilat ja dárbbut árvvoštallamis leat. (Dutki sáhtta ieš välljet heivvoleamos čohkkenuogi.)

MAIN hápmi dahká vejolažžan árvvoštallat ovttá máná mitalandáidduid mángga gielas. Vaikko guhte giella sáhtta árvvoštallojuvvot vuosttažin. Ávžžuhit ahte guovttegielat mánáid guovtti giella testengaska galggašii leat gaskkal 4 ja 7 beavvi. Dainna lágiin unnidit sihke gielaid gaskaneas váikkuhusa ja maiddá hárhellan- ja sirdinváikkuhusa. Livččii buoremus ahte seammá dutki ii árvvoštala seammá máná guktuin gielain, doarjun dihtii ovttagielat konteavstta ja eastin dihtii kodamolsuma.

Materiálat

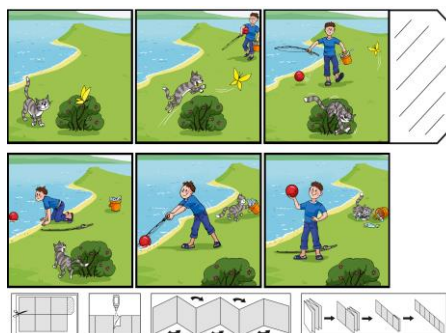
- 4 govvaráiddu: *Lottečivggat*, *Gihcit*, *Bussá ja Beana* (golbma ivdnekopiija guđege mitalusas, juohke kopiija lea sierra konfeluhtas: oktiibuot 12 konfeluhta)
- 4 mállemitalusa: *Lottečivggat*, *Gihcit*, *Bussá ja Beana*
- Báddenreaidut (jietna dahje govva)
- Skorenskovit makrostruktuvrralaš analysa várás, miellalági dajaldagat (MLD) ja gažaldagat mat mihtidit áddejumi
- Duogášdiehtogažaldagat (váhnemiid skovvi)

Bagadus

Ná gárvvistat materiálad:

1. Viečča govaid www.leibniz-zas.de/en/service-transfer/main siiddus.
2. Čálit juohke PDF-fiilla (juohke govvaráiddu/mitalusa) golmma geardde ivnniiguin vilges A4-báhpárii buriin čálániin, juohke gova sturrodagas 9 x 9 cm.
3. Nummaraste govaid (1–6) daid duogábeallái.
4. Čuohpa guktuid ráidduid, main leat oktiibuot golbma gova, sierranassii.
5. Lavtte govaid oktii govvaráidun, mas leat oktiibuot 6 gova nu mo ovdamearkkas vuolábealde ja máhco daid guktii (govva 1, govva 2, máhcastat, govva 3, govva 4, máhcastat, govva 5, govva 6).

Fuom.: Ále čuohpa dán máhccunbagadusa unna govažiid sierranassii ja geavat daid.

6. Bija juohke govvaráiddu (6 gova) sierra konfeluhta sisa. Merke konfeluhtaid ivnniin dahje eará dovdomearkkain (omd. čuoggáiguin) vai sáhtát earuhit mitalusaid.

Ná čadahas testema

- Sihkkarastte ahte leat vuđolaččat oahpásmuvvan muitalusprotokollaide ja bagadusaide.
- Gárvvís bádden- ja/dahje govvenreaidduid sešuvnna báddemii/filbmemii. Báddegoađe/filbmegoađe ovdal liekkadallanoasi. Sihkkarastte ahte báddet/filbmet olles sešuvnna, maiddái dalle go mánná vástida gažaldagaide mat isket áddejumi.
- Liekkadallanoassi galggašii vuodđuduvvat du ovddeš vásáhusaide ja kultuvrralaš birrasii. Go háleštat mánáin, de geahččal oažžut ovdan buori miellalági ja jeara muhtun gažaldagaid sihkkarastin dihtii ahte mánná ádde álkes gažaldagaid (ále jeara dušše juo-/ii-gažaldagaid). Jeara ovdamearkka dihtii: *Gii lea du buoremus ustit? Maid don liikot geahččat TV:s? Liikotgo muitalit muitalusaid? Liikotgo guldalit muitalusaid?*
- Sihkkarastte ahte dat golbma konfeluhta, maid siste leat seammá govvaráiddu, leat beavddi alde ovdal go testen álgá. (Dán čájáhallasvuogi ulbmil lea ahte mánná gáddá ahte dutki ii dieđe guđe muitalus su välljen konfeluhtas lea. Ná sáhttit unnidit juogaduvvon dieđu váikkuhusa dalle go govvaráiddu čájáhallojuvvojit).
- Jodit testema muitalusprotokolla(id) bagadusa(id) mielde. Čuovo rávvagiid mo movttiidahttit máná (geahča maid movttiidahttimiid vuolábealde).
- Lassedieđut govaid čájáhallamii: Testema áigge don galggašit čohkkát máná buohta nuppi beal' beavddi vai mánná sáhtá doallat govaid iežas guvlui ja don it oainne daid. Go mánná váldá govaid olggos konfeluhtain, de bivdde su njulget daid ja geahččat olles muitalusa vuosttaš gova rájes. Daja: *“Geahča govaid, muhto ále čájjet daid munnje. Dušše DON galggat oaidnit muitalusa.”* (Jus mánná ii ieš sáhte doallat ja njulget govaid, de sáhtát don doallat govaid máná guvlui.)
- Go mánná lea geargus muitališgoahtit, de veahket su máhccut govaid fas 3 oassái. Sáhtát veahkehit máná máhccunproseassas almmá geahčakeahtta govaid. Bivdde máná muitališgoahtit go son geahččá guokte vuosttaš gova. Go son lea geargan govaiguin 1 ja 2, de bivdde su njulget guokte čuovvovaš gova (govat 1–4 leat dál oidnosis). Go mánná lea geargan, de bivdde su fas njulget guokte čuovvovaš gova vai olles muitalus boahtá oidnosii.
- Go mánná lea geargan muitaleames/ođđasis muitaleames muitalusa, de muital mánái ahte dál bohtet gažaldagat áddejumi iskama várás, ja daja *“Dál mun jearan dus muhtun gažaldagaid muitalusa birra.”* Go jearat áddejumi gažaldagaid, de govvaráiddu galget leat njulgejuvvon ja ollásit oaidnináhkái beavddi alde sihke mánái ja dutkái.
- Go leahppi geargan sešuvnnain, de transkribere muitalusa(id) ja skore máná muitalandáidduid ja áddejumi skorenskoviide.
- **Muite:** Skorenskoviid molssaeavttut eai leat dievaslaččat. Atte čuoggáid maiddái dalle, jus makrostruktuvrálaš komponanta (Ulbmil, Viggamuš, Boađus, Miellalági dajaldagat) celkojuvvo eará heivvolaš sátneválljejuumiiguin. Jus dárbbasat bagadallama, de geahča bagadusa.

Movttiidahttimat

1. Ále muitališgoađe máná bealis, roahkasmahte su iežas muitalit muitalusa ja daja: *“Muital munnje muitalusa”* (čujut govvii).
2. Vuordde anjke unnimusat 10 sekundda ovdal go movttiidahtát máná ja dušše jus mánná ii oro datte muitališgoahtime. Dušše dalle mánná galgá movttiidahttojuvvo. Daja álggos *“Ok...” “Na...” “Du vuorru...”*. Leage HUI várrogas movttiidahttimiiguin vai eai šatta erohusat bohtosiin dutkanjoavkkuid gaskka (ng. testejeaddji váikkuhus). Vuordde velá sullii 10 sekundda; jus mánná lea ain jaska, de movttiidahte su ja daja: *“Muital munnje mii geavvá”*. Jus mánná šaddá jaska gasku muitalusa, de movttiidahte su joatkit ja muitalit dutnje eanet: *“Leago mihkkige eará?”, “Muital mat dál”, “Muital munnje eanet”, “Mii son dat vel dáhpáhuvvá?”*.
3. Das ii leat mearkkašupmi man láhkai mánná čujuha karakteraide (váldopersovnnaide) muitelettiin; ále divo máná. Jus mánná ii fuobmá sáni muhtun dahkui, karakterii, jnv. ja

orru dego livččii darvânan dahje jearrá veahki, de movttiidahte su ja daja “*Sáhtát gohčodit dan vaikko manin*”, “*Manin don gohčodivččet dan?*”.

4. Garvve dákkár gažaldagaid dego:

a) “*Maid son bargá dás?*”, “*Gii lea viehkamin?*”

b) “*Mii dát lea?*”, “*Maid/gean don oainnát govvas?*”

(vai it gaskkalduhte máná dahje váikkut su muitaleapmái ja vai mánná ii geavahivčče beallegearvves cealkagiid dahje čujuheaddji sániid dego “duot” ja “diet”.)

5. Jus mánná muitališgoahdá muitalusa iežas vásáhusaid vuodul, omd. “*Mun oidnen diekkár lotti idđes*” dahje “*Moai etniin vulge buvdii skuvlla maŋŋá*”, de atte mánnái áiggi muitalit su iežas vásáhusaid birra ja de ládđásit bivdde su muitalit dan muitalusa, mii oidno govain. (Ále geavat dákkár muitaleami irrelevantta osiid analysii.)

6. Jus dat lea du ovddeš vásáhusaid ja kultuvrralaš birrasa mielde dohkálaš, de sáhtát movttiidahttit máná dakkár sániiguin dego omd. “*Buorre*”, “*Ok*” juohke govvapára maŋŋá (ja de dasto njulget čuovvovaš pára). (Dát veahkeha maiddái su, guhte transkribere/kode ságastallamiid laktit cealkámušaid dihto govvapárrii.) Ále dattege daga ná, jus oaivvildat ahte dat muosehuhtá máná muitalusa dahje jurddašeami.

Ná buohtastahtát bohtosiid iešguđetlágán MAIN-muitalusaid gaskka

- Go guovttegielat mánná testejuvvo guktuin gielain, de garvve geavaheames Bussá ja/dahje Beana -muitalusaid ovttá gillii ja Lottečivggat ja/dahje Gihcit -muitalusaid nuppi gillii.
- Garvve maid geavaheames Bussá ja/dahje Beana -muitalusaid ovttá testenáigge ja buohtastahttimis daid Lottečivggat ja/dahje Gihcit -muitalusaiguin nuppi testenáigge.
- Manin? MAIN-muitalusaid ii sáhte oalát buohtastahttit gaskaneaset. Varas dutkanbohtosat čájehit ahte dán njealji muitalusa gaskkas gávdnojit muhtun erohusat, erenoamážit áddejumi gažaldagaid dáfus. Lottečivggat ja Gihcit vástidit sulaid nubbi nuppi; Bussá ja Beana vástidit maiddái nubbi nuppi, muhto earránit Lottečivggat ja Gihcit -muitalusain muhtun osiin, omd. juona, karakteraid meari ja muhtun áddejumi gažaldagaid dáfus. Fertet dan dihtii sihkkarastit ahte dagat dušše relevantta buohtastahttimiid (ále buohtastahte ehpeleiid pearaiguin).
- Go testet mánnájoavkkuid MAIN-reaidduin, de sihkkarastte ahte geavahat heivvolaš dássenvugiid, vai sáhtát unnidit muitalusa ja/dahje čohkkenvuogi (mállemuitalus, ođđasis muitaleapmi, muitaleapmi) váikkuhusaid.

Dássenvuogit dutkanulbmiliidda

Čájáhallanortnet galgá leat dássejuvvon giela ja muitalusa dáfus (Bussá/Beana – (vuosttažettiin) mállemuitalus/ođđasis muitaleapmi ja Lottečivggat/Gihcit – (vuosttažettiin) muitaleapmi). Geavat čuovvovaš dássenvugiid (jus testet máná dušše ovttá gielas, de geavat juogo ortnega 1, 2, 5 ja 6 dahje 3, 4, 7 ja 8):

Máná nummir	Giella	Mállemuitalus/ Ođđasis muitaleapmi	Muitaleapmi	Giella	Mállemuitalus/ Ođđasis muitaleapmi	Muitaleapmi
1	L1	Bussá	Lottečivggat	L2	Beana	Gihcit
2	L1	Bussá	Gihcit	L2	Beana	Lottečivggat
3	L2	Bussá	Gihcit	L1	Beana	Lottečivggat
4	L2	Bussá	Lottečivggat	L1	Beana	Gihcit
5	L1	Beana	Lottečivggat	L2	Bussá	Gihcit
6	L1	Beana	Gihcit	L2	Bussá	Lottečivggat
7	L2	Beana	Gihcit	L1	Bussá	Lottečivggat
8	L2	Beana	Lottečivggat	L1	Bussá	Gihcit

Fuomáš, ahte iešguđetlágán muitalusaid ja čohkkenvugiid bohtosiid ii leat vejolaš buohtastahttit oalát (geahča bajábealde).

Protokolla: Bussá

Muitaleapmi / Ođđasis muitaleapmi / Mállemuitalus

Máná namma: _____
Riegádandáhton: _____
Testendáhton: _____
Testenahki (mánun): _____
Sohkabealli: _____
Testejeaddji namma: _____
L2 oahppan – man guhká? (mánun): _____
Mánáidgárddi álgindáhton: _____
Mánáidgárddi namma: _____

Sihkarastte ahte konfeluhtat leat beavddi alde ovdal go testen álgá. Gárvis báddenrusttegiid vai sáhtát báddet sešuvnna. Báddegoađe ovdal liekkadallama.

Liekkadallan

Jeara ovdamearkka dihtii: Gii lea du buoremus ustit? Maid don liikot geahččat TV:s? Liikotgo mitalit mitalusaid? Liikotgo guldalit mitalusaid?

Bagadus

Bagadus muitaleami várás

Čohkká máná buhta nuppi beal' beavddi. Daja mánái: *Gea, dá leat golbma konfeluhta. Juohke konfeluhta siste lea sierralágan mitalus. Vállje ovttá ja de mital munnje mitalusa.* Njulge govaid nu, ahte dušše máná oaidná olles govvaráiddu. *Geahča vuos olles mitalusa. Leatgo gearggus?*

Njulge 2 vuosttaš gova. Daja mánái: *"Dál don oaččut mitalit mitalusa munnje. Geahča govaid ja mital buot buoremusat go sáhtát."* Lobálaš movttiidahttin, jus mánás leat váttisvuodát álgit: *"Mital munnje mitalusa"* (čujut govvii). Go máná lea geargan muitaleames 2 vuosttaš gova birra, de njulge 2 čuovvovaš gova (nu ahte govat 1-4 leat oidnosis). Gearddut dassáži go mitalus lea nohkan. Lobálaš movttiidahttimat, jus máná jávohuvvá gasku mitalusa: *"Leago mihkkige eará?", "Mital mat dál", "Mital munnje eanet", "Mii son dat vel dáhpáhuvvá?".* Jus máná heaitá hállamis čájehan dihtii ahte son lea geargan, de jeara: *"Letnego geargan mitalusain?"* dahje *"Mital go leat geargan"*.

Go máná lea geargan muitaleames, de rámit máná ja jeara sus dasto áddejumi gažaldagaid.

Bagadus ođđasis muitaleami várás

Čohkká máná buhta nuppi beal' beavddi. Daja mánái: *Gea, dá leat golbma konfeluhta. Juohke konfeluhta siste lea sierralágan mitalus. Vállje ovttá ja de mun mitalan dutnje mitalusa.* Njulge govaid nu, ahte dušše máná oaidná olles govvaráiddu. *Geahča vuos olles mitalusa. Leatgo gearggus? Mun mitalan dutnje vuos dán mitalusa ja de don sáhtát mitalit dan munnje ođđasit.*

Njulge govaid 1 ja 2. *Muitalus álgá dás: (čujut vuosttaš govvii). Oktii lei stoahkkás bussá, mii oinnii fiskes beaivelotti čohkkámin miestagis. Dat njuikestii ovddos go áiggui dohppet beaivelotti. Seammás movttegis gánda lei boahtimin ruovttoluotta oaggunmátkkis. Sus lei spábba ja gievdni gieđas. Son oinnii, go bussá oaguhii beaivelotti.*

Njulge govaid 3 ja 4 (nu ahte buot govat 1-4 leat dál oidnosis). *Beaiveloddi girdilii jođánit báhtui ja bussá gahčai miestagiid sisa. Dat bávččagii ja suhtai hirbmosit. Gánda suorganii nu sakka, ahte son ribahii iežas spáppa. Go son oinnii iežas spáppa jorramin vulos čáhcai, de son čurvii: “Vuoi, die manai mu spábba!”. Sus lei váivi ja son áiggui oazžut iežas spáppa ruovttoluotta. Dan botta bussá fuomášii gánda gievnni ja jurddašii: “Mun gal válddán ovttá guoli”.*

Njulge govaid 5 ja 6 (nu ahte buot govat 1-6 leat dál oidnosis). *Seammás gánda geahččalii dohppet iežas spáppa čázis stákkuin. Son ii fuobmán ahte bussá lei váldán ovttá guoli. Loahpas bussá lei hui duhtavaš, go beasai borrat nu njálgga guoli ja gánda ges lei ilus go oaččui iežas spáppa ruovttoluotta.*

Ja nie nogai dat muitalus.

Njulge govaid nu, ahte mánná oaidná dušše 2 vuosttaš gova. Daja mánnái: *“Dál don oaččut muitalit muitalusa munnje. Geahča govaid ja muital buot buoremusat go sáhtát.”* Lobálaš movttiidahttin, jus mánnás leat váttisvuodát álgit: *“Muital munnje muitalusa”* (čujut govvii). Go mánná lea geargan muitaleames 2 vuosttaš gova birra, de njulge 2 čuovvovaš gova (nu ahte govat 1-4 leat oidnosis). Gearddut dassáži go muitalus lea nohkan. Lobálaš movttiidahttimat, jus mánná jávohuvvá gasku muitalusa: *“Leago mihkkige eará?”, “Muital mat dál”, “Muital munnje eanet”, “Mii son dat vel dáhpáhuvvá?”*. Jus mánná heaitá hállamis čájehan dihtii ahte son lea geargan, de jeara: *“Letnego geargan muitalusain?”* dahje *“Muital go leat geargan”*.

Go mánná lea geargan muitaleames, de rámit máná ja jeara sus dasto áddejumi gažaldagaid.

Bagadus mállemuitalusa várás

Čohkká máná buohta nuppi beal' beavddi. Daja mánnái: *Gea, dá leat golbma konfeluhta. Juohke konfeluhta siste lea sierralágan muitalus. Vállje ovttá ja de mun muitalan dutnje muitalusa.* Njulge govaid nu, ahte dušše mánná oaidná olles govvaráiddu. *Geahča vuos olles muitalusa. Leatgo gearggus? Mun muitalan dutnje dán muitalusa ja de mun jearan dus muhtun gažaldagaid.*

Njulge govaid 1 ja 2. *Muitalus álgá dás: (čujut vuosttaš govvii). Oktii lei stoahkkás bussá, mii oinnii fiskes beaivelotti čohkkámin miestagis. Dat njuikestii ovddos go áiggui dohppet beaivelotti. Seammás movttegis gánda lei boahtimin ruovttoluotta oaggunmátkkis. Sus lei spábba ja gievdni gieđas. Son oinnii, go bussá oaguhii beaivelotti.*

Njulge govaid 3 ja 4 (nu ahte buot govat 1-4 leat dál oidnosis). *Beaiveloddi girdilii jođánit báhtui ja bussá gahčai miestagiid sisa. Dat bávččagii ja suhtai hirbmosit. Gánda suorganii nu sakka, ahte son ribahii iežas spáppa. Go son oinnii iežas spáppa jorramin vulos čáhcai, de son čurvii: “Vuoi, die manai mu spábba!”. Sus lei váivi ja son áiggui oazžut iežas spáppa ruovttoluotta. Dan botta bussá fuomášii gánda gievnni ja jurddašii: “Mun gal válddán ovttá guoli”.*

Njulge govaid 5 ja 6 (nu ahte buot govat 1-6 leat dál oidnosis). *Seammás gánda geahččalii dohppet iežas spáppa čázis stákkuin. Son ii fuobmán ahte bussá lei váldán ovttá guoli. Loahpas bussá lei hui duhtavaš, go beasai borrat nu njálgga guoli ja gánda ges lei ilus go oaččui iežas spáppa ruovttoluotta.*

Ja nie nogai dat muitalus.

Go leat dadjan *“Ja nie nogai dat muitalus”*, de jeara mánnás áddejumi gažaldagaid.

Skorenskovvi: Bussá

Oassi I: Buvttadeapmi

A. Muitalusa ráhkadus; B. Ráhkadusa mohkkáivuotta; C. Miellalági dajaldagat (MLD)

A. Muitalusa ráhkadus

		Ovdamearkkat rievttis vástádusain¹	Čuoggát
A1.	Álgu	Áige- ja/dahje sadjereferánsa, omd. oktii / ovttá beaivvi / áigá... jávregáttis/ jávrru luhtte/ johkagáttis/ láddo luhtte/ gáttis/ giettis...	0 1 2 ²
<i>Ráidu 1: Bussá (Ráiddu karakterat: bussá ja beaiveloddi)</i>			
A2.	MLD álgoduvdileapmin	Bussá lei stoahkkái/ sáhkkii Bussá oinnii beaivelotti	0 1
A3.	Ulbmil	Bussá áiggui/ háliidii dohppet/ oažžut (gitta)/ oaguhit beaivelotti / stoahkat beaivelottiin (Vai) + VEARBA (dohppešii, oččošii, oaguhivččii, stoagašii)	0 1
A4.	Viggamuš	Bussá njuikestii/njuikii beaivelotti guvlui/ ovddos /bajás Bussá oaguhii/ oaguhišgođii/ álggii oaguhit Bussá geahččalii/vikkai + VEARBA (dohppet, oažžut, váldit gitta)	0 1
A5.	Boađus	Bussá gahčai miestagiid sisa/ ii fidnen/ožžon beaivelotti (gitta)/ ii lean doarvái jođán/johtil/falli Beaiveloddi báhtarii/ girdilii báhtui/ eret/ lei mendo jođán/johtil/falli	0 1
A6.	MLD reakšuvdnan	Bussá(s) lei behtton/ suhttan/ bahá/ bávččas Beaiveloddi lei movttet/ ilus/ buorremielas	0 1
<i>Ráidu 2: Gánda/bárdni (Ráiddu karakterat: gánda)</i>			
A7.	MLD álgoduvdileapmin	Gánda lei váivvis/ morašlaš/ duhtameahtun/ fuolas iežas spáppa dihtii Gánda oinnii spáppa čázis	0 1
A8.	Ulbmil	Gánda mearridii ahte son áigu/ háliidii iežas spáppa ruovttoluotta (Vai) + VEARBA (oččošii) ruovttoluotta	0 1
A9.	Viggamuš	Gánda geahččalii/geahččala oažžut/ gaikkihit/ oaggut spáppa (eret) čázis/ lei/ lea bivdimin/ oaggumin spáppa	0 1
A10.	Boađus	Gánda oaččui iežas spáppa ruovttoluotta Spábba gáddjojuvvui	0 1
A11.	MLD reakšuvdnan	Gánda lei ilus/ movttet/ lihkolaš/ buorremielas/ duhtavaš/ geahppánan (go son oaččui iežas spáppa ruovttoluotta)	0 1
<i>Ráidu 3: Bussá (Ráiddu karakterat: bussá)</i>			
A12.	MLD álgoduvdileapmin	Bussá(s) lei nelgon/ sáhkkii/ miella guollái/ Bussá fuobmái/ oinnii guoli	0 1

¹ Jus leat eahpesihkkar dahje máná vástádus ii gávdno dán árvvoštallanskovis, de geahča bagadusa.

² Nolla čuoggá boasttu vástádusas dahje jus mánná ii vástit, 1 čuoggá ovttá rievttis vástádusas, 2 čuoggá, jus sihke áigi ja báiki namuhuvvojit.

A13.	Ulbmil	Bussá háliidii/ mearridii oažžut/ váldit/ borrat/ suoládit guoli (Vai) + VEARBA (borašii, oččošii)	0 1
A14.	Viggamuš	Bussá válddii/ rohttii dohppii/ suoládii guoli / lei/lea váldimin/ rohttemin/ dohppemin/ suoládeamen Bussá váldá/ lokte/ dohpppe guoli (gievnnis) Bussá geahččalii/vikkai + VEARBA (váldit, oažžut)	0 1
A15.	Boađus	Bussá borai/ oaččui guoli	0 1
A16.	MLD reakšuvdnan	Bussá lei duhtavaš/ ilus/ movttet/ buorremielas/ gallánan	0 1
A17.	Čuoggát oktiibuot /17:		

B. Ráhkadusa mohkkáivuoha

(Ráiddu ráhkadusa oasis: U=ulbmil, V=viggamuš, B=boađus; merke ráiddu dievasmeahtun (VB, U ja UV/UB) ja dievaslaš (UVB) ráhkadusaid ollislaš meari juohke kolonnii)

VB sekveanssaid mearri	Ovttaskas U mearri (V dahje B haga)	UV / UB sekveanssaid mearri	UVB sekveanssaid mearri
B1.	B2.	B3.	B4.

C. Miellalági dajaldagat (MLD)

C1.	<p>Obbalaš mearri (MLD). Miellalági dajaldagat leat:</p> <p>Áiccuide laktáseaddji dajaldagat omd. <i>oidnit, gullat, dovdat, haksit;</i></p> <p>Fysiologalaš dillái laktáseaddji dajaldagat omd. <i>lea goiku/nealgi/bávččas, nelgon, váibbas, buozas;</i></p> <p>Diđolašvuhtii laktáseaddji dajaldagat omd. <i>leat eallimin, gohcimin, oadđimin;</i></p> <p>Dovdamušaide laktáseaddji dajaldagat omd. <i>váivvis, morašlaš, morrašis, ilus, lihkolaš, bahá, suhttan, fuolas, behtton, balus, árgi, rámis, roahkkat, oadjebas, duhtavaš, hirpmástuvvan;</i></p> <p>Mentála vearbbat omd. <i>háliidit, áigut, jurddašit, diehtit, vajálduhttit, mearridit, jáhkkit, imaštallat, plánet/ ráhkadit plána;</i></p> <p>Gielalaš vearbbat omd. <i>lohkat, dadjat, gohččut, huikit, čuorvuť, váruhit, jearrat.</i></p>
-----	--

Oassi II: Áddejupmi

		Ovdamearkkat rievttes vástádusain	Ovdamearkkat boasttu vástádusain	Čuoggát
0	Liikojitgo muitalussii?	Liekkadallangažaldat, ii árvvoštallojuvvo		
D1.	Manin bussá njuikesta/njuike ovddos? (čujut govaide 1-2) (Ráidu 1: Ulbmil)	Háliida fidnet/ dohppet/ oaguhit beaivelotti/ oažžut beaivelotti gitta/ stoahkat/ duhkoraddat beaivelottiin Háliida beaivelotti (Vai) + VEARBA (oččošii, válddášii) beaivelotti	Dat vuolgá eret/ ruohtta/ háliida njuiket Bussát njuiket/ ruhttet álo	0 1
D2.	Makkár mokta bussás lea? (čujut govvii 3) (MLD reakšuvdnan)	Heajos/ ii leat buorre Bussás lea bávččas/ váivi Bussá lea suhttan/ bahá/ behtton	Buorre/ Bussá lea ilus	0 1
D3.	<i>(Jeara D3 dušše jus mánná vástida riehta gažaldahkii D2, muhto ii čilge manne dan jearaldagas jo. Jus máná čilge/ákkastallá jo D2-gažaldagas riehta, de atte das ovttá čuoggá oassái D3 ja joatkke gažaldahkii D4.)</i> Manin don jáhkát bussá lea behtton/ suhttan/ váivvis jna.? ³	Danin go dat ii ožžon beaivelotti gitta/ gahčai miestagiid sisa Dat bávččaga go gahččá bastilis miestagii Beaiveloddi báhtara/ girdá eret	Vástádus, mii ii leat áššáigullelaš	0 1
D4.	Manin gánda doallá stákku čázis? (čujut govvii 5) (Ráidu 2: Ulbmil)	Háliida oažžut/ váldit iežas spáppa (ruovttoluotta) Háliida spáppa (ruovttoluotta) (Vai) + VEARBA (oččošii, válddášii) iežas spáppa (ruovttoluotta/ eret)	Háliida stoahkat čázis	0 1
D5.	Makkár mokta gánddas lea? (čujut govvii 6) (MLD reakšuvdnan)	Buorre/ lihkolaš/ duhtavaš Gánda lea buorremielas/ ilus/ movttet	Unohas/ bahá/ Gánda lea suhttan/ behtton/ váivvis	0 1
D6.	<i>(Jeara D6 dušše jus mánná vástida riehta gažaldahkii D5, muhto ii čilge manne dan jearaldagas jo. Jus máná čilge/ákkastallá jo</i>	Oačču spáppa ruovttoluotta/ Spábba lea sus fas Nagodii + VEARBA (oažžut, váldit)	Son mojuhallá/ moddjá/ son orru leamen/ eará vástádus, mii ii leat áššáigullelaš	0 1

³ Geavat gažaldagas seammá MLD, man mánná geavahii oasis D2.

	<i>D5-gažaldagas riehta, de atte das ovttá čuoggá oassái D6 ja joatkke gažaldahkii D7.)</i> Manin don jáhkát gánda lea ilus/ duhtavaš/ buorremielas jna.? ⁴			
D7.	Manin bussá váldá guoli? (<i>čujut govvii 5</i>) (Ráidu 3: Ulbmil)	Mearridii/ háliida borrat/ suoládit guoli Atná liibba go gánda ii geahča li dohppen/ fidnen/ ožžon beaivelotti (gitta) Bussát liikojit guliide (generaliseren) Guolit leat njálgát	Háliida stoahkat guliin	0 1
D8.	Govahala ahte gánda oaidná bussá. Makkár mokta gánda lea? (<i>čujut govvii 6</i>) (MLD reakšuvdnan)	Unohas/ bahá/ ii buorre Gánda lea suhttan/ behtton/ váivvis	Buorre/ lihkolaš/ duhtavaš	0 1
D9.	<i>(Jeara D9 dušše jus mánná vástida riehta gažaldahkii D8, muhto ii čilge manne dan jearaldagas jo. Jus mánná čilge/ákkastallá jo D8-gažaldagas riehta, de atte das ovttá čuoggá oassái D9 ja joatkke gažaldahkii D10.)</i> Manin don jáhkát gánda lea váivvis/ suhttan/ bahá jna.? ⁵	Bussá borai/ borrá/ válddii/ lea váldán su guoli Gánda áiggui borrat guoli (ieš) Dat lei gánda guolli	Stággu lea eatnamis dahje eará vástáduš, mii ii leat áššáigullevaš	0 1
D10.	Šaddabago gánda ja bussá ustibin? Manin?	Eaba šatta – mánná namuha aŋkke ovttá siva (bussá borai/ suoládii guoli) dahje addá eará áššáigullevaš vástádusa	Juo/ In dieđe/ Eará vástáduš, mii ii leat áššáigullevaš	0 1
D11.	Čuoggát oktiibuot /10:			

⁴ Geavat gažaldagas seammá MLD, man mánná geavahii oasis D5.

⁵ Geavat gažaldagas seammá MLD, man mánná geavahii oasis D8.

Protokolla: Beana

Muitaleapmi / Ođđasis muitaleapmi / Mállemuitalus

Máná namma: _____
Riegádandáhton: _____
Testendáhton: _____
Testenahki (mánun): _____
Sohkabealli: _____
Testejeaddji namma: _____
L2 oahppan – man guhká? (mánun): _____
Mánáidgárddi álgindáhton: _____
Mánáidgárddi namma: _____

Sihkarastte ahte konfeluhtat leat beavddi alde ovdal go testen álgá. Gárve báddenrusttegiid vai sáhtát báddet sešuvnna. Báddegoađe ovdal liekkadallama.

Liekkadallan

Jeara ovdamearkka dihtii: Gii lea du buoremus ustit? Maid don liikot geahččat TV:s? Liikotgo muitalit muitalusaid? Liikotgo guldalit muitalusaid?

Bagadus

Bagadus muitaleami várás

Čohkká máná buohta nuppi beal' beavddi. Daja mánái: *Gea, dá leat golbma konfeluhta. Juohke konfeluhta siste lea sierralágan muitalus. Vállje ovttá ja de muital munnje muitalusa.* Njulge govaid nu, ahte dušše máná oaidná olles govvaráiddu. *Geahča vuos olles muitalusa. Leatgo gearggus?*

Njulge 2 vuosttaš gova. Daja mánái: *"Dál don oaččut muitalit muitalusa munnje. Geahča govaid ja muital buot buoremusat go sáhtát."* Lobálaš movttiidahttin, jus mánás leat váttisvuodát álgit: *"Muital munnje muitalusa"* (čujut govvii). Go máná lea geargan muitaleames 2 vuosttaš gova birra, de njulge 2 čuovvovaš gova (nu ahte govat 1-4 leat oidnosis). Gearddut dassáži go muitalus lea nohkan. Lobálaš movttiidahttimat, jus máná jávohuvvá gasku muitalusa: *"Leago mihkkige eará?", "Muital mat dál", "Muital munnje eanet", "Mii son dat vel dáhpáhuvvá?".* Jus máná heaitá hállamis čájehan dihtii ahte son lea geargan, de jeara: *"Letnego geargan muitalusain?"* dahje *"Muital go leat geargan"*.

Go máná lea geargan muitaleames, de rámit máná ja jeara sus dasto áddejumi gažaldagaid.

Bagadus ođđasis muitaleami várás

Čohkká máná buohta nuppi beal' beavddi. Daja mánái: *Gea, dá leat golbma konfeluhta. Juohke konfeluhta siste lea sierralágan muitalus. Vállje ovttá ja de mun muitalan dutnje muitalusa.* Njulge govaid nu, ahte dušše máná oaidná olles govvaráiddu. *Geahča vuos olles muitalusa. Leatgo gearggus? Mun muitalan dutnje vuos dán muitalusa ja de don sáhtát muitalit dan munnje ođđasit.*

Njulge govaid 1 ja 2. *Muitalus álgá dás: (čujut vuosttaš govvii). Oktii lei stoahkkás beana, mii oinnii ránes sáhpána čohkkámin lahka muora. Dat njuikestii ovddos go áiggui dohppet sáhpána. Seammás movttegis gánda lei boahtimin ruovttoluotta buvddas. Sus lei busse ja ballonja gieđas. Son oinnii go beana oaguhii sáhpána.*

Njulge govaid 3 ja 4 (nu ahte buot govat 1-4 leat dál oidnosis). *Sáhpán ruohtastii jođánit báhtui ja beana beaškkehii murrii. Dat bávččagii ja suhtai hirbmosit. Gánda suorganii nu sakka, ahte ballonja beasihii su gieđas. Go son oinnii iežas ballonja girdimin murrii, de son čurvii: "Vuoi, die manai mu ballonja!". Sus lei váivi ja son áiggui oažžut iežas ballonja ruovttoluotta. Dan botta beana fuobmái gánda busse ja jurddašii: "Mun gal válddán ovttá márfi."*

Njulge govaid 5 ja 6 (nu ahte buot govat 1-6 leat dál oidnosis). *Seammás gánda álggii gálgat iežas ballonja eret muoras. Son ii fuobmán, ahte beana lei váldán ovttá márfi. Loahpas beana lei hui duhtavaš go beasai borrat nu njálgga márfi ja gánda ges lei ilus go oaččui iežas ballonja ruovttoluotta.*

Ja nie nogai dat muitalus.

Njulge govaid nu, ahte mánná oaidná dušše 2 vuosttaš gova. Daja mánnái: *"Dál don oaččut muitalit muitalusa munnje. Geahča govaid ja muital buot buoremusat go sáhtát."* Lobálaš movttiidahttin, jus mánná leat váttisvuodát álgit: *"Muital munnje muitalusa"* (čujut govvii). Go mánná lea geargan muitaleames 2 vuosttaš gova birra, de njulge 2 čuovvovaš gova (nu ahte govat 1-4 leat oidnosis). Gearddut dassáži go muitalus lea nohkan. Lobálaš movttiidahttimat, jus mánná jávohuvvá gasku muitalusa: *"Leago mihkkige eará?", "Muital mat dál", "Muital munnje eanet", "Mii son dat vel dáhpáhuvvá?".* Jus mánná heaitá hállamis čájehan dihtii ahte son lea geargan, de jeara: *"Letnego geargan muitalusain?"* dahje *"Muital go leat geargan"*. Go mánná lea geargan muitaleames, de rámit máná ja jeara dasto sus áddejumi gažaldagaid.

Bagadus mállemuitalusa várás

Čohkká máná buohta nuppi beal' beavddi. Daja mánnái: *Gea, dá leat golbma konfeluhta. Juohke konfeluhta siste lea sierralágan muitalus. Vállje ovttá ja de mun muitalan dutnje muitalusa.* Njulge govaid nu, ahte dušše mánná oaidná olles govvaráiddu. *Geahča vuos olles muitalusa. Leatgo gearggus? Mun muitalan dutnje dán muitalusa ja de mun jearan dus muhtun gažaldagaid.*

Njulge govaid 1 ja 2. *Muitalus álgá dás: (čujut vuosttaš govvii). Oktii lei stoahkkás beana, mii oinnii ránes sáhpána čohkkámin lahka muora. Dat njuikestii ovddos go áiggui dohppet sáhpána. Seammás movttegis gánda lei boahtimin ruovttoluotta buvddas. Sus lei busse ja ballonja gieđas. Son oinnii go beana oaguhii sáhpána.*

Njulge govaid 3 ja 4 (nu ahte buot govat 1-4 leat dál oidnosis). *Sáhpán ruohtastii jođánit báhtui ja beana beaškkehii murrii. Dat bávččagii ja suhtai hirbmosit. Gánda suorganii nu sakka, ahte ballonja beasihii su gieđas. Go son oinnii iežas ballonja girdimin murrii, de son čurvii: "Vuoi, die manai mu ballonja!". Sus lei váivi ja son áiggui oažžut iežas ballonja ruovttoluotta. Dan botta beana fuobmái gánda busse ja jurddašii: "Mun gal válddán ovttá márfi."*

Njulge govaid 5 ja 6 (nu ahte buot govat 1-6 leat dál oidnosis). *Seammás gánda álggii gálgat iežas ballonja eret muoras. Son ii fuobmán, ahte beana lei váldán ovttá márfi. Loahpas beana lei hui duhtavaš go beasai borrat nu njálgga márfi ja gánda ges lei ilus go oaččui iežas ballonja ruovttoluotta.*

Ja nie nogai dat muitalus.

Go leat dadjan "Ja nie nogai dat muitalus", de jeara mánná áddejumi gažaldagaid.

Skorenskovvi: Beana

Oassi I: Buvttadeapmi

A. Muitalusa ráhkadus; B. Ráhkadusa mohkkáivuotta; C. Miellalági dajaldagat (MLD)

A. Muitalusa ráhkadus

		Ovdamearkkat rievttis vástádusain ⁶	Čuoggát
A1.	Álgu	Áige- ja/dahje sadjereferánsa, omd. oktii / ovttá beaivvi / áigá... vuovddis/ párkkas/ giettis/ niittus/ muoras/ lahka muora/ geaidnoguoras/ geainnu bálddas	0 1 2 ⁷
<i>Ráidu 1: Beana (Ráiddu karakterat: beana ja sáhpán)</i>			
A2.	MLD álgoduvdileapmin	Beana lei stoahkkái / sáhkki Beana oinnii sáhpána	0 1
A3.	Ulbmil	Beana áiggui/ háliidii dohppet/ oažžut (gitta)/ oaguhit sáhpána/ stoahkat sáhpániin (Vai) + VEARBA (dohppešii, oččošii, oaguhivččii, stoagašii)	0 1
A4.	Viggamuš	Beana njuikestii/ njuikii ovddos/bajás Beana oaguhii/ oaguhišgođii/ álggii oaguhit Beana geahččalii + VEARBA (dohppet, oažžut, váldit gitta)	0 1
A5.	Boađus	Beana goalkalii/boŋkalii oaivvi murrii/ ii ožžon/fidnen sáhpána (gitta)/ ii lean doarvá jođán/ johtil/ falli Sáhpán báhtarii/ ruohtastii báhtui muora duohká/ lei menddo jođán/ johtil/ falli	0 1
A6.	MLD reakšuvdnan	Beana lei behtton/ suhttan/ bahá / Beatnagis lei bávččas Sáhpán lei movttet/ ilus/ buorremielas/ geahppánan	0 1
<i>Ráidu 2: Gánda (Ráiddu karakterat: gánda)</i>			
A7.	MLD álgoduvdileapmin	Gánda lei váivvis/ morašlaš/ duhtameahtun/ fuolas iežas ballonŋa dihtii Gánda oinnii ballonŋa muoras	0 1
A8.	Ulbmil	Gánda mearridii ahte son áigu/ háliida iežas ballonŋa ruovttoluotta (Vai) + VEARBA (oččošii) ruovttoluotta	0 1
A9.	Viggamuš	Gánda gaikkihii/ geassá/ geahččalii/ geahččala gaikkihit ballonŋa vulos/ eret muoras Gánda njuikii ballonŋa maŋŋái/ fakŋalahtii ballonŋa guvlui/ goargŋu/goarkŋui murrii/ muora (bajás)	0 1
A10.	Boađus	Gánda oaččui iežas ballonŋa ruovttoluotta Ballonŋa gáddjojuvvui	0 1
A11.	MLD reakšuvdnan	Gánda lei ilus/ movttet/ lihkolaš/ buorremielas/ duhtavaš/ geahppánan (go son oaččui iežas ballonŋa ruovttoluotta)	0 1

⁶ Jus leat eahpesihkkar dahje máná vástádus ii gávdno dán árvvoštallanskovis, de geahča bagadusa.

⁷ Nolla čuoggá boasttu vástádusas dahje jus mánná ii vástit, 1 čuoggá ovttá rievttis vástádusas, 2 čuoggá, jus sihke áigi ja báiki namuhuvvojit.

<i>Ráidu 3: Beana (Ráiddu karaktera: beana)</i>			
A12.	MLD álgoduvdileapmin	Beana oinnii/ fuobmái márfiid (busses) Beana lei nelgon/ sáhkkii/ beatnagis lei miella márfái	0 1
A13.	Ulbmil	Beana háliidii/ mearridii oažžut/ váldit/ borrat/ suoládit márfiid (Vai) + VEARBA (borašii, oččošii)	0 1
A14.	Viggamuš	Beana váldá/ válddii/ geassá/ gesii/ suoláda/ suoládii márfiid Beana váldá/ geassá márfiid (busses)/ fakŋalahtii márfiid guvlui Beana geahččalii + VEARBA (oažžut, váldit)	0 1
A15.	Boađus	Beana borai/ oaččui márfiid	0 1
A16.	MLD reakšuvdnan	Beana lei duhtavaš/ ilus/ movttet/ buorremielas/gallánan	0 1
A17.	Čuoggát oktiibuot /17:		

B. Ráhkadusa mohkkáivuoha

(Ráiddu ráhkadusa oasit: U=ulbmil, V=viggamuš, B=boađus; merke ráiddu dievasmeahtun (VB, U ja UV/UB) ja dievaslaš (UVB) ráhkadusaid ollislaš meari juohke kolonnii)

VB sekveanssaid mearri	Ovttaskas U mearri (V dahje B haga)	UV / UB sekveanssaid mearri	UVB sekveanssaid mearri
B1.	B2.	B3.	B4.

C. Miellalági dajaldagat (MLD)

C1.	<p>Obbalaš mearri (MLD). Miellalági dajaldagat leat:</p> <p>Áiccuide laktáseaddji dajaldagat omd. <i>oaidnit, gullat, dovdat, haksit;</i></p> <p>Fysiologalaš dillái laktáseaddji dajaldagat omd. <i>lea goiku/nealgi/bávččas, nelgon, váibbas, buozas;</i></p> <p>Diđolašvuhtii laktáseaddji dajaldagat omd. <i>leat eallimin, gohcimin, oađđimin;</i></p> <p>Dovdamušaide laktáseaddji dajaldagat omd. <i>váivvis, morašlaš, morrašis, ilus, lihkolaš, bahá, suhttan, fuolas, behtton, balus, árgi, rámis, roahkkat, oadjebas, duhtavaš, hirmástuvvan;</i></p> <p>Mentála vearbbat omd. <i>háliidit, áigut, jurddašit, diehtit, vajálduhttit, mearridit, jáhkkit, imaštallat, plánet/ ráhkadit plána;</i></p> <p>Gielalaš vearbbat omd. <i>lohkat, dadjat, gohččut, huikit, čuorvut, váruhit, jearrat.</i></p>
-----	--

Oassi II: Áddejupmi

		Ovdamearkkat rievttés vástádusain	Ovdamearkkat boasttu vástádusain	Čuoggát
0	Liikojitgo muitalussii?	Liekkadallangažaldat, ii árvvoštallojuvvo		
D1.	Manin beana njuikesta/njuike ovddos? (čujut govaide 1-2) (Ráidu 1: Ulbmil)	Háliida fidnet/ dohppet/ oaguhit sáhpána/ háliida stoahkat sáhpániin Háliida sáhpána (Vai) + VEARBA (oažžut, váldit) sáhpána	Dat vuolgá eret/ ruohttá/ háliida njuiket Beatnagat njuikot álo	0 1
D2.	Makkár mokta beatnagis lea? (čujut govvii 3) (MLD reakšuvdnan)	Heajos/ ii leat buorre Beatnagis lea bávččas/ váivi Beana lea suhttan/ bahá/ behtton	Buorre/ Beana lea ilus	0 1
D3.	<i>(Jeara D3 dušše jus máná vástida riekta gažaldahkii D2, muhto ii čilge manne dan jearaldagas jo. Jus máná čilge/ákkastallá jo D2- gažaldagas riekta, de atte das ovttá čuoggá oassái D3 ja joatkke gažaldahkii D4.)</i> Manin don jáhkát beana lea behtton/ suhttan/ váivvis jna.? ⁸	Danin go dat ii ožžon sáhpána gitta/ nordadii iežas oaivvi murrii/ beaškkehii murrii/ Dat bávččaga go beaškkeha murrii Sáhpán báhtarii/ ruohtastii báhtui/ eret	Vástádus, mii ii leat áššáigullelaš	0 1
D4.	Manin gánda njuike/ fakŋalahttá bajás? (čujut gova 5) (Ráidu 2: Ulbmil)	Háliida oažžut/ váldit iežas ballonja (ruovttoluotta) Háliida ballonja (ruovttoluotta) (Vai) + VEARBA (oažžut, váldit) iežas ballonja (ruovttoluotta)	Háliida goargnut murrii	0 1
D5.	Makkár mokta gánddas lea? (čujut govvii 6) (MLD reakšuvdnan)	Buorre/ lihkolaš/ duhtavaš Gánda lea buorremielas/ ilus/ movttet	Unohas/ bahá/ Gánda lea suhttan/ behtton/ váivvis	0 1
D6.	<i>(Jeara D6 dušše jus máná vástida riekta gažaldahkii D5, muhto ii čilge manne dan jearaldagas jo. Jus máná čilge/ákkastallá jo D5- gažaldagas riekta, de atte das ovttá čuoggá oassái</i>	Oačču ballonja ruovttoluotta/ Ballonja lea sus fas Sáhtii/ nagodii + VEARBA (oažžut, váldit)	Son mojuhallá/ moddjá/ son orru leamen/ eará vástádus, mii ii leat áššáigullelaš	0 1

⁸ Geavat gažaldagas seammá MLD, man máná geavahii oasis D2.

	<i>D6 ja joatkke gažaldahkii D7.)</i> Manin don jáhkát gánda lea ilus/ duhtavaš/ buorreielas jna.? ⁹			
D7.	Manin beana váldá márfiid? <i>(čujut govvii 5)</i> (Ráidu 3: Ulbmil)	Mearridii/ háliida borrat/ suoládit márfiid Atná liibba go gánda ii geahča li dohppen/ fidnen/ ožžon sáhpána (gitta) Beatnagat liikojit márfiide/birgui (generaliseren) Márffit leat njálgát	Háliida stoahkat busiin	0 1
D8.	Govahala ahte gánda oaidná beatnaga. Makkár mokta gánddas lea? <i>(čujut govvii 6)</i> (MLD reakšuvdnan)	Unohas/ bahá/ ii buorre Gánda lea suhttan/ behtton/ váivvis	Buorre/ lihkolaš/ duhtavaš	0 1
D9.	<i>(Jeara D9 dušše jus mánná vástida riehta gažaldahkii D8, muhto ii čilge manne dan jearaldagas jo. Jus mánná čilge/ákkastallá jo D8-gažaldagas riehta, de atte das ovttá čuoggá oassái D9 ja joatkke gažaldahkii D10.)</i> Manin don jáhkát gánda lea váivvis/ suhttan/ bahá jna.? ¹⁰	Beana borai/ borrá/ válddii/ lea váldán su márfiid Gánda áiggui borrat márfiid (ieš) Dat ledje gándda márfiid	Vástáduš, mii ii leat áššáigullelaš	0 1
D10.	Šaddabago gánda ja beana ustibin? Manin?	Eaba šatta – mánná namuha aŋkke ovttá siva (beana borai/ suoládii márfiid) dahje addá eará áššáigullelaš vástádusa	Juo/ In dieđe/ Eará vástáduš, mii ii leat áššáigullelaš	0 1
D11.	Čuoggát oktiibuot /10:			

⁹ Geavat gažaldagas seammá MLD, man mánná geavahii oasis D5.

¹⁰ Geavat gažaldagas seammá MLD, man mánná geavahii oasis D8.

Protokolla: Lottečivggat

Muitaleapmi / Ođđasis muitaleapmi / Mállemuitalus

Máná namma: _____
Riegádandáhton: _____
Testendáhton: _____
Testenahki (mánun): _____
Sohkabealli: _____
Testejeaddji namma: _____
L2 oahppan – man guhká? (mánun): _____
Mánáidgárddi álgindáhton: _____
Mánáidgárddi namma: _____

Sihkarastte ahte konfeluhtat leat beavddi alde ovdal go testen álgá. Gárve báddenrusttegiid vai sáhtát báddet sešuvnna. Báddegoađe ovdal liekkadallama.

Liekkadallan

Jeara ovdamearkka dihtii: Gii lea du buoremus ustit? Maid don liikot geahččat TV:s? Liikotgo muitalit muitalusaid? Liikotgo guldalit muitalusaid?

Bagadus

Bagadus muitaleami várás

Čohkká máná buohta nuppi beal' beavddi. Daja mánái: *Gea, dá leat golbma konfeluhta. Juohke konfeluhta siste lea sierralágan muitalus. Vállje ovttá ja de muital munnje muitalusa.* Njulge govaid nu, ahte dušše máná oaidná olles govvaráiddu. *Geahča vuos olles muitalusa. Leatgo gearggus?*

Njulge 2 vuosttaš gova. Daja mánái: *"Dál don oaččut muitalit muitalusa munnje. Geahča govaid ja muital buot buoremusat go sáhtát."* Lobálaš movttiidahttin, jus mánás leat váttisvuodát álgit: *"Muital munnje muitalusa"* (čujut govvii). Go máná lea geargan muitaleames 2 vuosttaš gova birra, de njulge 2 čuovvovaš gova (nu ahte govat 1-4 leat oidnosis). Gearddut dassáži go muitalus lea nohkan. Lobálaš movttiidahttimat, jus máná jávohuvvá gasku muitalusa: *"Leago mihkkige eará?", "Muital mat dál", "Muital munnje eanet", "Mii son dat vel dáhpáhuvvá?".* Jus máná heaitá hállamis čájehan dihtii ahte son lea geargan, de jeara: *"Letnego geargan muitalusain?"* dahje *"Muital go leat geargan"*.

Go máná lea geargan muitaleames, de rámit máná ja jeara sus dasto áddejumi gažaldagaid.

Bagadus ođđasis muitaleami várás

Čohkká máná buohta nuppi beal' beavddi. Daja mánái: *Gea, dá leat golbma konfeluhta. Juohke konfeluhta siste lea sierralágan muitalus. Vállje ovttá ja de mun muitalan dutnje muitalusa.* Njulge govaid nu, ahte dušše máná oaidná olles govvaráiddu. *Geahča vuos olles muitalusa. Leatgo gearggus? Mun muitalan dutnje vuos dán muitalusa ja de don sáhtát muitalit dan munnje ođđasit.*

Njulge govaid 1 ja 2. *Muitalus álgá dás:* (čujut vuosttaš govvii). *Oktii lei loddeeadni mii oinnii, ahte su čivggain lei nealgi. Son girdillii eret dasgo son áiggui gávdnat biepmu daidda. Nelgon bussá oinnii loddeeatni girdimen eret ja njávvgui: “Mm, somá, maidbat mun oainnánge beasis?”*

Njulge govaid 3 ja 4 (nu ahte buot govat 1-4 leat dál oidnosis). *Loddeeadni bođii ruovttoluotta stuorra máhtu njálmmis iige oaidnán bussá. Son lei ilus go lei gávdnan njálgga máđu čivggaide. Dan botta baháneahkkánis bussá goargnjugođii murrii dasgo dat áiggui dohppet ovttá lottečivgga. Dat dohppii ovttá lottečivggain. Jálos beana lei vázzimin meattá ja oinnii ahte lottečivggat ledje headis. Dat mearridii bissehit bussá ja gádjut daid.*

Njulge govaid 5 ja 6 (nu ahte buot govat 1-6 leat dál oidnosis). *Beana dajai bussái: “Divtte lottečivggaid orrut ráfis”. Ja de son dohppestii bussá seaibái ja gaikkui dan vulos. Bussá luittii lottečivgga luovos ja beana oaguhii dan eret. Beana lei hui ilus go nagodii gádjut lottečivggaid, ja bussás lei ain nealgi.*

Ja nie nogai dat muitalus.

Njulge govaid nu, ahte mánná oaidná dušše 2 vuosttaš gova. Daja mánnái: *“Dál don oaččut muitalit muitalusa munnje. Geahča govaid ja muital buot buoremusat go sáhtát.”* Lobálaš movttiidahttin, jus mánná leat váttisvuodát álgit: *“Muital munnje muitalusa”* (čujut govvii). Go mánná lea geargan muitaleames 2 vuosttaš gova birra, de njulge 2 čuovvovaš gova (nu ahte govat 1-4 leat oidnosis). Gearddut dassáži go muitalus lea nohkan. Lobálaš movttiidahttimat, jus mánná jávohuvvá gasku muitalusa: *“Leago mihkkige eará?”, “Muital mat dál”, “Muital munnje eanet”, “Mii son dat vel dáhpáhuvvá?”*. Jus mánná heaitá hállamis čájehan dihtii ahte son lea geargan, de jeara: *“Letnego geargan muitalusain?”* dahje *“Muital go leat geargan”*. Go mánná lea geargan muitaleames, de rámit mánná ja jeara dasto sus áddejumi gažaldagaid.

Bagadus mállemuitalusa várás

Čohkká mánná buohta nuppi beal' beavddi. Daja mánnái: *Gea, dá leat golbma konfeluhta. Juohke konfeluhta siste lea sierralágan muitalus. Vállje ovttá ja de mun muitalan dutnje muitalusa.* Njulge govaid nu, ahte dušše mánná oaidná olles govvaráiddu. *Geahča vuos olles muitalusa. Leatgo gearggus? Mun muitalan dutnje dán muitalusa ja de mun jearan dus muhtun gažaldagaid.*

Njulge govaid 1 ja 2. *Muitalus álgá dás:* (čujut vuosttaš govvii). *Oktii lei loddeeadni mii oinnii, ahte su čivggain lei nealgi. Son girdillii eret dasgo son áiggui gávdnat biepmu daidda. Nelgon bussá oinnii loddeeatni girdimen eret ja njávvgui: “Mm, somá, maidbat mun oainnánge beasis?”*

Njulge govaid 3 ja 4 (nu ahte buot govat 1-4 leat dál oidnosis). *Loddeeadni bođii ruovttoluotta stuorra máhtu njálmmis iige oaidnán bussá. Son lei ilus go lei gávdnan njálgga máđu čivggaide. Dan botta baháneahkkánis bussá goargnjugođii murrii dasgo dat áiggui dohppet ovttá lottečivgga. Dat dohppii ovttá lottečivggain. Jálos beana lei vázzimin meattá ja oinnii ahte lottečivggat ledje headis. Dat mearridii bissehit bussá ja gádjut daid.*

Njulge govaid 5 ja 6 (nu ahte buot govat 1-6 leat dál oidnosis). *Beana dajai bussái: “Divtte lottečivggaid orrut ráfis”. Ja de son dohppestii bussá seaibái ja gaikkui dan vulos. Bussá luittii lottečivgga luovos ja beana oaguhii dan eret. Beana lei hui ilus go nagodii gádjut lottečivggaid, ja bussás lei ain nealgi.*

Ja nie nogai dat muitalus.

Go leat dadjan *“Ja nie nogai dat muitalus”*, de jeara mánná áddejumi gažaldagaid.

Skorenskovvi: Lottečivggat

Oassi I: Buvttadeapmi

A. Mitalusa ráhkadus; B. Ráhkadusa mohkkáivuotta; C. Miellalági dajaldagat (MLD)

A. Mitalusa ráhkadus

		Ovdamearkkat rievttis vástádusain¹¹	Čuoggát
A1.	Álgu	Áige- ja/dahje sadjereferánsa, omd. oktii / ovta beaivvi / áigá... vuovddis/ giettis/ šiljus/ niittus/ (lotte)beasis/ (muorra)gierragis	0 1 2 ¹²
<i>Ráidu 1: Eadni/ Loddi (Ráiddu karakterat: loddeeadni ja lottečivggat)</i>			
A2.	MLD álgoduvdileapmin	Lottečivggat ledje nelgon/ háliidedje/ čurvo/ sihte biepmu/ Lottečivggain lei nealgi <Eadni/ Loddi/ Váhnen, jnv.> oinnii ahte lottečivggat ledje nelgon/ háliidedje biepmu/ lottečivggain lei nealgi	0 1
A3.	Ulbmil	Loddeeadni háliidii biebmát lottečivggaid/ dohppet/ buktit/ fidnet/ gávdnat/ viežžat biepmu/ máđuid (Vai) + VEARBA (oččošii biepmu)	0 1
A4.	Viggamuš	Loddeeadni girdilii/ vulggii/ manai eret/ vieččai/ ozai biepmu Loddeeadni geahččalii + VEARBA (viežžat biepmu)	0 1
A5.	Boađus	Loddeeadni oaččui/ dohppii/ buvtii biepmu/ máđu/ bođii ruovttoluotta biepmuin/ máđuin/ biepmái čivggaid Lottečivggat ožžo biepmu/ máđu	0 1
A6.	MLD reakšuvdnan	Loddeeadni lei ilus/ buorremielas/ duhtavaš Lottečivggat ledje ilus/ buorremielas/ duhtavaččat/ gallánan	0 1
<i>Ráidu 2: Bussá (Ráiddu karakterat: bussá ja lottečivggat)</i>			
A7.	MLD álgoduvdileapmin	Bussá oinnii eatni girdimin eret/ oinnii ahte lottečivggat ledje okto/ oinnii ahte doppe lei biepmu Bussá lei nelgon/ jurddašii: “nam”	0 1
A8.	Ulbmil	Bussá háliidii borrat/ dohppet/ goddit/ bivdit lottečivggaid (Vai) + VERB (borašii, dohppešii, gottášii, oččošii)	0 1
A9.	Viggamuš	Bussá goarkŋui/ goargŋu murrii/ muora bajás Bussá geahččalii olahit/ oažžut čivggaid Bussá goarkŋui/ njuikii bajás (murrii)	0 1
A10.	Boađus	Bussá válddii/ oaččui lottečivgga Bussá measta + VEARBA (váldit, oažžut)	0 1
A11.	MLD reakšuvdnan	Bussá lei ilus Loddi/lottit lei/ ledje ballan/ balus/ čierumin/ bárgumin bákčasiin	0 1
<i>Ráidu 3: Beana (Ráiddu karakterat: beana, bussá ja lottečivggat)</i>			

¹¹ Jus leat eahpesihkkar dahje máná vástádus ii gávdno dán árvvoštallanskovis, de geahča bagadusa.

¹² Nolla čuoggá boasttu vástádusas dahje jus mánná ii vástit, 1 čuoggá ovta rievttis vástádusas, 2 čuoggá, jus sihke áigi ja báiki namuhuvvojit.

A12.	MLD álgoduvdileapmin	Beana oinnii ahte lottečivga lei headis / oinnii ahte bussá válddii/ oáččui lotti (gitta) Loddi/lottit lei/ledje headis	0 1
A13.	Ulbmil	Beana mearridii/ háliidii bissehit bussá Beana mearridii/ háliidii veahkehit/ suodjalit/ gádjut lotti(id) (Vai sáhtášii) + VEARBA (bissehít, gádjut, veahkehit)	0 1
A14.	Viggamuš	Beana gaiku/ gaikkui bussá vulos/ dohppesta/ dohppestii/ gáskkesta/ gáskkestii/ falleha/ fallehii bussá seaibbi/ bussá Beana geahččalii + VEARBA (gaikut, geassit, oážžut vulos)	0 1
A15.	Boađus	Beana oaguhii bussá (eret)/ balddii bussá eret Bussá luittii lottečivgga (luovos)/ ruhtai eret Loddi/lottit gáddjojuvvui/gáddjojuvvojedje	0 1
A16.	MLD reakšuvdnan	Beana lei duhtavaš/ ilus/ rámis/ geahppánan (go gájui/ nagodii gádjut lottečivgga) Bussá lei suhttan/ bahá/ behtton/ heajos mielas/ váivvis/ ballan/ balus/ bávččagan / Bussá seaibi lei bávččas Loddi/lottit lei/ledje geahppánan/ ilus/ dorvvus Loddeadni lei geahppánan/ ilus	0 1
A17.	Čuoggát oktiibuot /17:		

B. Ráhkadusa mohkkáivuoha

(Ráiddu ráhkadusa oasis: U=ulbmil, V=viggamuš, B=boađus; merke ráiddu dievasmeahtun (VB, U ja UV/UB) ja dievaslaš (UVB) ráhkadusaid ollislaš meari juohke kolonnii)

VB sekveanssaid mearri	Ovttaskas U mearri (V dahje B haga)	UV / UB sekveanssaid mearri	UVB sekveanssaid mearri
B1.	B2.	B3.	B4.

C. Miellalági dajaldagat (MLD)

C1.	<p>Obbalaš mearri (MLD). Miellalági dajaldagat leat:</p> <p>Áiccuide laktáseaddji dajaldagat omd. <i>oidnit, gullat, dovdat, haksit;</i></p> <p>Fysiologalaš dillái laktáseaddji dajaldagat omd. <i>lea goiku/nealgi/bávččas, nelgon, váibbas, buozas;</i></p> <p>Diđolašvuhtii laktáseaddji dajaldagat omd. <i>leat eallimin, gohcimin, oadđimin;</i></p> <p>Dovdamušaide laktáseaddji dajaldagat omd. <i>váivvis, morašlaš, morrašis, ilus, lihkolaš, bahá, suhttan, fuolas, behtton, balus, árgi, rámis, roahkkat, oadjebas, duhtavaš, hirpmástuvvan;</i></p> <p>Mentála vearbbat omd. <i>háliidit, áigut, jurddašit, diehtit, vajálduhttit, mearridit, jáhkkit, imaštallat, plánet/ ráhkadit plána;</i></p> <p>Gielalaš vearbbat omd. <i>lohkat, dadjat, gohččut, huikit, čuorvuť, váruhit, jearrat.</i></p>
-----	--

Oassi II: Áddejupmi

		Ovdamearkkat rievttis vástádusain	Ovdamearkkat boasttu vástádusain	Čuoggát
0	Liikojitgo muitalussii?	Liekkadallangažaldat, ii árvvoštallojuvvo		
D1.	Manne loddeadni girdá eret? (čujut govaide 1-2) (Ráidu 1: Ulbmil/ MLD álgoduvdileapmin)	Háliida fidnet/ buktit biepmu/ máduid lottečivggaide (Vai sáhtášii) + VEARBA (biebmat) lottečivggaid Lottečivggat leat nelgon	Vuolgá/ lea mannamin bargui Fitná viežžamin áhči Lea balus/ fuolas	0 1
D2.	Makkár mokta lottečivggain lea? (čujut govvii 1) (MLD álgoduvdileapmin)	Heajos/ nelgon Háliidit biepmu	Buorre/ lihkolaš/ oktonas/ hirpmástuvvan/ ballan	0 1
D3.	<i>(Jeara D3 dušše jus mánná vástida riehta gažaldahkii D2, muhto ii čilge manne dan jearaldagas jo. Jus mánná čilge/ákkastallá jo D2-gažaldagas riehta, de atte das ovtta čuoggá oassái D3 ja joatkke gažaldahkii D4.)</i> Manin don jáhkát lottečivggat leat nelgon/ váivvis jna. ¹³	Daid njálmmat leat rahpasat/ sihtet biepmu Čurvot: “Mii háliidit biepmu/ Mii leat nelgon” Eadni vulggii ohcat biepmu/ bođii ruovttoluotta máđuin Lottečivggain lea álo nealgi (generaliseren)	Leat ilus/ vizardeamen / lávluimin Háliidedje vuolgit eatni mielde/ Ballet bussás/ Váivvis/ ballan go eadni girdila/girdá eret	0 1
D4.	Manin bussá goargnu murrii? (čujut govvii 3) (Ráidu 2: Ulbmil)	Háliida dohppet/ oažžut gitta/ goddit lottečivgga/ Háliida lottečivgga (Vai sáhtášii) + VEARBA (fidnet, goddit, borrat) lottečivgga Das lei miella lottečivgii/ Atná liibba go eadni lea eret Bussát liikojit borrat/ dohppet lottiid (generaliseren)	Háliida stoahkat lottečivggaiguin	0 1
D5.	Makkár mokta bussás lea? (čujut govaide 5-6) (MLD reakšuvdnan)	Bussá(s) lea váivvis/ (ain) nelgon/ suhttan/ bahá/ ballan/ behtton/ bávčas/ Dovdá iežas duihmin	Buorre/ lihkolaš/ ilus/ Háliida stoahkat/ Lea ruohttamin	0 1
D6.	<i>(Jeara D6 dušše jus mánná vástida riehta gažaldahkii D5, muhto ii čilge manne dan jearaldagas jo. Jus mánná čilge/ákkastallá jo D5-gažaldagas riehta, de</i>	li ožžon lottečivggaid (gitta)/ Ballá beatnagis Beana falleha/ gáskkesta/ oaguha/ gaiku bussá seaibbi <i>Jus vástádus gažaldahkii D5 lea “bahá/suhttan”, de</i>	Ilus/ stoahkkái girdila/ son orru leamen Beana válddii bussá biepmu/ Beana háliida borrat bussá	0 1

¹³ Geavat gažaldagas seammá MLD, man mánná geavahii oasis D2.

	<i>atte das ovttá čuoggá oassái D6 ja joatkke gažaldahkii D7.)</i> Manin don jáhkát bussá lea suhttan/ nelgon/ balus jna.? ¹⁴	<i>vástádus oassái D6 sáhtta maid leat:</i> lea ain nelgon	In dieđe	
D7.	Manin beana dohppe bussá seaibái gitta? (<i>čujut govvii 5</i>) (Ráidu 3: Ulbmil)	Mearrida/ háliida gádjut/ veahkehit/ suodjalit lottiid Mearrida/ háliida bissehit bussá/ ahte bussá luoitá lotti luovos (Vai sáhtášii) + VEARBA (gádjut, veahkehit, suodjalit) Vai loddi/ lottit ii/ eai borahala (bussái)/ goddojuvvu/ bávččagahte iežaset	Háliida borrat lotti ieš/ borrat bussá/ stoahkat bussáin Beatnagat vašuhit bussáid/ eai liiko bussáide (generaliseren)	0 1
D8.	Govahala ahte beana oaidná lottiid. Makkár mokta beatnagis lea? (<i>čujut govvii 6</i>) (MLD reakšuvdnan)	Buorre/ lihkolaš/ geahppánan/ duhtavaš/ rámis/ veahkkái Dovdá iežas suodjaleaddjin/ sángárin Liiko suodjalit daid	Lea váivvis/ suhttan/ bahá/ behtton/ Beatnagis lea bávččas/ Beana gáhtá/ dovdá iežas duihmin "Mun ferten oažžut bussá gitta"	0 1
D9.	(<i>Jeara D9 dušše jus mánná vástida riekta gažaldahkii D8, muhto ii čilge manne dan jearaldagas jo. Jus mánná čilge/ákkastallá jo D8-gažaldagas riekta, de atte das ovttá čuoggá oassái D9 ja joatkke gažaldahkii D10.)</i> Manin don jáhkát beana lea ilus/ movttet/ duhtavaš jna.? ¹⁵	Bissehii bussá/ oažžu/ oaččui bussá eret doppe Gájui/ veahkehii lottiid Oaidná ahte lottit leat dorvvus/ ilus/ eai leat roasmohuvvan Dál bussá ii boađe ruovttoluotta	Son mojuhallá/ moddjá / orru leamen li fidnen bussá Háliida borrat lottiid ieš Lea suhttan bussái	0 1
D10.	Goabbái loddeadni liiko buoremusat, bussái vai beatnagii? Manin?	Beatnagii – mánná namuha aŋkke ovttá siva (son gájui/ veahkehii lottečivgga/ oaguhii bussá eret/ lei šiega lottiid vuostá)	Bussái/ In dieđe/ eará vástádus, mii ii leat áššáigullelaš	0 1
D11.	Čuoggát oktiibuot /10:			

¹⁴ Geavat gažaldagas seammá MLD, man mánná geavahii oasis D5.

¹⁵ Geavat gažaldagas seammá MLD, man mánná geavahii oasis D8.

Protokolla: Gihcit

Muitaleapmi / Ođđasis muitaleapmi / Mállemuitalus

Máná namma: _____
Riegádandáhton: _____
Testendáhton: _____
Testenahki (mánun): _____
Sohkabealli: _____
Testejeaddji namma: _____
L2 oahppan – man guhká? (mánun): _____
Mánáidgárddi álgindáhton: _____
Mánáidgárddi namma: _____

Sihkarastte ahte konfeluhtat leat beavddi alde ovdal go testen álgá. Gárve báddenrusttegiid vai sáhtát báddet sešuvnna. Báddegoađe ovdal liekkadallama.

Liekkadallan

Jeara ovdamearkka dihtii: Gii lea du buoremus ustit? Maid don liikot geahččat TV:s? Liikotgo muitalit muitalusaid? Liikotgo guldalit muitalusaid?

Bagadus

Bagadus muitaleami várás

Čohkká máná buohta nuppi beal' beavddi. Daja mánái: *Gea, dá leat golbma konfeluhta. Juohke konfeluhta siste lea sierralágan muitalus. Vállje ovttá ja de muital munnje muitalusa.* Njulge govaid nu, ahte dušše máná oaidná olles govvaráiddu. *Geahča vuos olles muitalusa. Leatgo gearggus?*

Njulge 2 vuosttaš gova. Daja mánái: *"Dál don oaččut muitalit muitalusa munnje. Geahča govaid ja muital buot buoremusat go sáhtát."* Lobálaš movttiidahttin, jus mánás leat váttisvuodát álgit: *"Muital munnje muitalusa"* (čujut govvi). Go máná lea geargan muitaleames 2 vuosttaš gova birra, de njulge 2 čuovvovaš gova (nu ahte govat 1-4 leat oidnosis). Gearddut dassáži go muitalus lea nohkan. Lobálaš movttiidahttimat, jus máná jávohuvvá gasku muitalusa: *"Leago mihkkige eará?", "Muital mat dál", "Muital munnje eanet", "Mii son dat vel dáhpáhuvvá?".* Jus máná heaitá hállamis čájehan dihtii ahte son lea geargan, de jeara: *"Letnego geargan muitalusain?"* dahje *"Muital go leat geargan"*.

Go máná lea geargan muitaleames, de rámit máná ja jeara sus dasto áddejumi gažaldagaid.

Bagadus ođđasis muitaleami várás

Čohkká máná buohta nuppi beal' beavddi. Daja mánái: *Gea, dá leat golbma konfeluhta. Juohke konfeluhta siste lea sierralágan muitalus. Vállje ovttá ja de mun muitalan dutnje muitalusa.* Njulge govaid nu, ahte dušše máná oaidná olles govvaráiddu. *Geahča vuos olles muitalusa. Leatgo gearggus? Mun muitalan dutnje vuos dán muitalusa ja de don sáhtát muitalit dan munnje ođđasit.*

Njulge govaid 1 ja 2. *Muitalus álgá dás:* (čujut vuosttaš govvii). *Oktii lei gáicæadni mii oinnii ahte su gihcci lei gahččan čáhcai ja ahte dat lei balus. Son njuikii čáhcai dasgo son áiggui gádjut dan. Nelgon rieban oinnii ahte gáicæadni lei čázis ja harai: "Mm, somá, maidbat mun oainnánge giettis?"*

Njulge govaid 3 ja 4 (nu ahte buot govat 1-4 leat dál oidnosis). *Gáicæadni hoigadii gihci eret čázis, muhto son ii oaidnán rieban. Son lei ilus go su gihcci ii heavvanan. Dan botta baháneahkkánis rieban njuikestii gihciid guvlui dasgo dat áiggui dohppet nuppi gihci. Dat válddii gihci gitta. Jálos loddi lei girdimin meattá ja oinnii ahte gihcci lei headis. Dat mearridii bissehit rieban ja gádjut gihci.*

Njulge govaid 5 ja 6 (nu ahte buot govat 1-6 leat dál oidnosis). *Loddi dajai riebanii: "Divtte gihci orrut ráfis". Ja de dat girdilii vulos ja gáskkestii rieban seaibái. Rieban luittii gihci luovos ja loddi oaguhii dan eret. Loddi lei hui ilus go dat nagodii gádjut gihci, ja riebanis lei ain nealgi.*

Ja nie nogai dat muitalus.

Njulge govaid nu, ahte mánná oaidná dušše 2 vuosttaš gova. Daja mánnái: *"Dál don oaččut muitalit muitalusa munnje. Geahča govaid ja muital buot buoremusat go sáhtát."* Lobálaš movttiidahttin, jus mánnás leat váttisvuodát álgit: *"Muital munnje muitalusa"* (čujut govvii). Go mánná lea geargan muitaleames 2 vuosttaš gova birra, de njulge 2 čuovvovaš gova (nu ahte govat 1-4 leat oidnosis). Gearddut dassázii go muitalus lea nohkan. Lobálaš movttiidahttimat, jus mánná jávohuvvá gasku muitalusa: *"Leago mihkkige eará?", "Muital mat dál", "Muital munnje eanet", "Mii son dat vel dáhpáhuvvá?"*. Jus mánná heaitá hállamis čájehan dihtii ahte son lea geargan, de jeara: *"Letnego geargan muitalusain?"* dahje *"Muital go leat geargan"*. Go mánná lea geargan muitaleames, de rámit máná ja jeara dasto sus áddejumi gažaldagaid.

Bagadus mállemuitalusa várás

Čohkká máná buohta nuppi beal' beavddi. Daja mánnái: *Gea, dá leat golbma konfeluhta. Juohke konfeluhta siste lea sierralágan muitalus. Vállje ovttá ja de mun muitalan dutnje muitalusa.* Njulge govaid nu, ahte dušše mánná oaidná olles govvaráiddu. *Geahča vuos olles muitalusa. Leatgo gearggus? Mun muitalan dutnje dán muitalusa ja de mun jearan dus muhtun gažaldagaid.*

Njulge govaid 1 ja 2. *Muitalus álgá dás:* (čujut vuosttaš govvii). *Oktii lei gáicæadni mii oinnii ahte su gihcci lei gahččan čáhcai ja ahte dat lei balus. Son njuikii čáhcai dasgo son áiggui gádjut dan. Nelgon rieban oinnii ahte gáicæadni lei čázis ja harai: "Mm, somá, maidbat mun oainnánge giettis?"*

Njulge govaid 3 ja 4 (nu ahte buot govat 1-4 leat dál oidnosis). *Gáicæadni hoigadii gihci eret čázis, muhto son ii oaidnán rieban. Son lei ilus go su gihcci ii heavvanan. Dan botta baháneahkkánis rieban njuikestii gihciid guvlui dasgo dat áiggui dohppet nuppi gihci. Dat válddii gihci gitta. Jálos loddi lei girdimin meattá ja oinnii ahte gihcci lei headis. Dat mearridii bissehit rieban ja gádjut gihci.*

Njulge govaid 5 ja 6 (nu ahte buot govat 1-6 leat dál oidnosis). *Loddi dajai riebanii: "Divtte gihci orrut ráfis". Ja de dat girdilii vulos ja gáskkestii rieban seaibái. Rieban luittii gihci luovos ja loddi oaguhii dan eret. Loddi lei hui ilus go dat nagodii gádjut gihci, ja riebanis lei ain nealgi.*

Ja nie nogai dat muitalus.

Go leat dadjan *"Ja nie nogai dat muitalus"*, de jeara mánnás áddejumi gažaldagaid.

Skorenskovvi: Gihcit

Oassi I: Buvttadeapmi

A. Mitalusa ráhkadus; B. Ráhkadusa mohkkáivuoha; C. Miellalági dajaldagat (MLD)

A. Mitalusa ráhkadus

		Ovdamearkkat rievttis vástádusain ¹⁶	Čuoggát
A1.	Álgu	Áige- ja/dahje sadjereferánsa, omd. oktii / ovttá beaivvi / áigá... vuovddis/ gielttis/ niittus/ jávregáttis/ jávrri luhtte/ láddo luhtte	0 1 2 ¹⁷
<i>Ráidu 1: Eadni/ Gáica (Ráiddu karakterat: gihcci/gáiccačivga ja eadni/ gáica)</i>			
A2.	MLD álgoduvdileapmin	Gihcci/ Gáiccačivga balai/ lei balus/ headis/ dárbbasii veahki/ čuorvvui veahki/eatni <Eadni/ Gáica/ Váhnen, jna.> oinnii ahte gihcci lei balus/ headis/ heavvaneamen/ ii máhtán vuodjat <Eadni/ Gáica/ Váhnen, jna.> lei fuolas gihcis mii lei čázis	0 1
A3.	Ulbmil	Gáiccaeadni háliidii veahkehit/gádjut čivgga/ hoigat/ oažžut čivgga/gihci eret čázis (Vai) + VEARBA (gájošii, veahkehivččii) čivgga	0 1
A4.	Viggamuš	Gáiccaeadni ruhtai/ manai čáhcái Gáiccaeadni hoigá/ veahkeha Gáiccaeadni geahččalii + VEARBA (veahkehit, hoigat)	0 1
A5.	Boađus	Gáiccaeadni hoiggai/ gájui/ veahkehii čivgga eret čázis Gihcci gáddjovuvvui/ beasai eret čázis	0 1
A6.	MLD reakšuvdnan	Gáiccaeadni lei ilus/ geahppánan Gihcci lei geahppánan/ duhtavaš/ ilus/ movttet/ ii lean šat balus/ ii ballan šat	0 1
<i>Ráidu 2: Rieban (Ráiddu karakterat: rieban ja gihcci)</i>			
A7.	MLD álgoduvdileapmin	Rieban oinnii ahte eadni geahčai eret/ oinnii ahte gihcci lei okto/ oinnii ahte doppe lei biebm Rieban lei nelgon/ jurddašii: “nam”	0 1
A8.	Ulbmil	Rieban háliidii borrat/ dohppet/ goddit gihci (Vai sáhtášii) + VEARBA (borrat, dohppet, oažžut, goddit)	0 1
A9.	Viggamuš	Rieban njuikestii/njuikii ovddos guvlui/ gihci guvlui Rieban geahččalii olahit/ váldit (gitta)/ dohppet gihci	0 1
A10.	Boađus	Rieban oaččui/ válddii (gitta)/ dohppii gihci Rieban measta + VEARBA (dohppet, váldit)	0 1
A11.	MLD reakšuvdnan	Rieban lei ilus Gihcci lei balus/ balai/ čierui/ bárggui bákčasis	0 1
<i>Ráidu 3: Loddi (Ráiddu karakterat: loddi, rieban ja gihcci)</i>			

¹⁶ Jus leat eahpesihkkar dahje máná vástádus ii gávdno dán árvvoštallanskovis, de geahča bagadusa.

¹⁷ Nolla čuoggá boasttu vástádusas dahje jus mánná ii vástit, 1 čuoggá ovttá rievttis vástádusas, 2 čuoggá, jus sihke áigi ja báiki namuhuvvojit.

A12.	MLD álgoduvdileapmin	<Loddi, Garjá, Vuorččis jna.> oinnii ahte gihcci lei headis/ oinnii ahte rieban dohppii/ válddii gihci (gitta) Gihcci lei headis	0 1
A13.	Ulbmil	Loddi mearridii/ háliidii bissehit rieban Loddi mearridii/ háliidii veahkehit/ suodjalit/ gádjut gihci (Vai sáhtášii) + VEARBA (bissehit, gádjut, veahkehit)	0 1
A14.	Viggamuš	Loddi gáskkesta/ gáskkestii/ geassá/ gaikkui rieban/ rieban seaibbi Loddi gáskkestii/ gaikkui/ oaččui rieban seaibbi(s gitta)/ fallehii rieban Loddi geahččalii + VEARBA (oažžut rieban eret)	0 1
A15.	Boađus	Loddi oaguhii rieban (eret)/ balddii rieban eret Rieban luttii gihci (luovus)/ ruhtai eret Gihcci gáddjojuvvui	0 1
A16.	MLD reakšuvdnan	Loddi lei geahppánan/ ilus/ rámis (go gájui/ nagodii gádjut gihci) Rieban lei suhttan/ bahá/ behtton/ heajos mielas/ váivvis/ Riebanis lei bávččas / Riebana seaibi lei bávččas Gihcci/Gihcit lei/ledje geahppánan/ ilus/ dorvvus Gáicæadni lei geahppánan/ ilus	0 1
A17.	Čuoggát oktiibuot /17:		

B. Ráhkadusa mohkkáivuoha

(Ráiddu ráhkadusa oasit: U=ulbmil, V=viggamuš, B=boađus; merke ráiddu dievasmeahtun (VB, U ja UV/UB) ja dievaslaš (UVB) ráhkadusaid ollislaš meari juohke kolonnii)

VB sekveanssaid mearri	Ovttaskas U mearri (V dahje B haga)	UV / UB sekveanssaid mearri	UVB sekveanssaid mearri
B1.	B2.	B3.	B4.

C. Miellalági dajaldagat (MLD)

C1.	<p>Obbalaš mearri (MLD). Miellalági dajaldagat leat:</p> <p>Áiccuide laktáseaddji dajaldagat omd. <i>oaidnit, gullat, dovdat, haksit;</i></p> <p>Fysiologalaš dillái laktáseaddji dajaldagat omd. <i>lea goiku/nealgi/bávččas, nelgon, váibbas, buozas;</i></p> <p>Diđolašvuhtii laktáseaddji dajaldagat omd. <i>leat eallimin, gohcimin, oadđimin;</i></p> <p>Dovdamušaide laktáseaddji dajaldagat omd. <i>váivvis, morašlaš, morrašis, ilus, lihkolaš, bahá, suhttan, fuolas, behtton, balus, árgi, rámis, roahkkat, oadjebas, duhtavaš, hirpmástuvvan;</i></p> <p>Mentála vearbbat omd. <i>háliidit, áigut, jurddašit, diehtit, vajálduhttit, mearridit, jáhkkit, imaštallat, plánet/ ráhkadit plána;</i></p> <p>Gielalaš vearbbat omd. <i>lohkat, dadjat, gohččut, huikit, čuorvut, váruhit, jearrat.</i></p>
-----	---

Oassi II: Áddejupmi

		Ovdamearkkat rievttis vástádusain	Ovdamearkkat boasttu vástádusain	Čuoggát
0	Liikojitgo mitalussii?	Liekkadallangažaldat, ii árvvoštallojuvvo		
D1.	Manin gáicceadni lei čázis? (<i>čujut govaide 1-2</i>) (Ráidu 1: Ulbmil/ MLD álgoduvdileapmin)	Háliida gádjut/ veahkehit gihci/ gáiccačivgga (Vai sáhtášii) + VEARBA (veahkehit, gádjut) gihci Lea fuolas gihcis/ gihci dihtii Gihcci čuorvvui veahki/ lea headis/ ballan	Vuodjá/ stoahká/ háliida lávggodit/ basadit / bassat gihci/ čoaskudit/ čuohkat	0 1
D2.	Makkár mokta gihcis lea? (<i>čujut gihccái mii lea čázis, govva 1</i>) (MLD álgoduvdileapmin)	Heajos/ ballan/ Lea headis/ šohkas Háliida gáddjojuvvot	Buorre/ lihkolaš/ Dat lea stoahkamin/ Das lea galmmas/ goiku/ Dat lea nelgon/ áhpásman/ buhtis/ Dovdá iežas duihmin	0 1
D3.	(<i>Jeara D3 dušše jus mánná vástida riekta gažaldahkii D2, muhto ii čilge manne dan jearaldagas jo. Jus mánná čilge/ákkastallá jo D2-gažaldagas riekta, de atte das ovttá čuoggá oassái D3 ja joatkke gažaldahkii D4.</i>) Manin don jáhkát gihcci lea váivvis/ balus/ headis jna.? ¹⁸	Lea gahččan čáhcái/ ii beasa čázis eret/ lea heavvaneamen/ ii máhte vuodjat Huiká/ čuorvu “Veahket, mun heavvanan!” Čivggat eai máhte vuodjat (generaliseren)	Das lea nealgi/ goiku/ dat lea stoahkamin čázis/ das ii lean lohpi čuožžut doppe	0 1
D4.	Manin rieban njuikesta/ njuike ovddos? (<i>čujut govvi 3</i>) (Ráidu 2: Ulbmil)	Háliida dohppet/ oažžut gitta/ goddit / borrat gihci Háliida gihci (Vai sáhtášii) + VEARBA (fidnet, goddit) gihci Lei miella gihccái Atná liibba go eadni ii geahča/ lea guhkkín Riebanat liikojit borrat gihciid/gáiccaid/ gáiccačivggaid (generaliseren)	Háliida stoahkat gihciin	0 1
D5.	Makkár mokta riebanis lea? (<i>čujut govaide 5-6</i>) (MLD reakšuvdnan)	Rieban(is) lea váivvis/ (ain) nelgon/ suhttan/ bahá/ ballan/ behtton/ bávvčas/ Dovdá iežas duihmin	Buorre/ ilus/ lihkolaš/ Háliida stoahkat/ Lea ruohttamin	0 1
D6.	(<i>Jeara D6 dušše jus mánná vástida riekta gažaldahkii D5, muhto ii</i>)	li ožžon gihci (gitta)/ Ballá lottis	Rieban ruohttá eret/ orru leamen	0 1

¹⁸ Geavat gažaldagas seammá MLD, man mánná geavahii oasis D2.

	<i>čilge manne dan jearaldagas jo. Jus mánná čilge/ákkastallá jo D5-gažaldagas riehta, de atte das ovttá čuoggá oassái D6 ja joatkke gažaldahkii D7.)</i> Manin don jáhkát rieban lea váivvis/ balus/ nelgon/ behtton jna.? ¹⁹	Loddi falleha/ fallehii/ gáskkesta/ gáskkestii/ oaguha dan/ riebaná seaibbi <i>Jus vástádus gažaldahkii D5 lea “bahá/suhttan”, de vástádus oassái D6 sáhtta maid leat: lea ain nelgon</i>	Loddi válddii riebaná biepmu Loddi háliida borrat riebaná In dieđe	
D7.	Manin loddi gáskkesta riebaná seaibái? (<i>čujut govvii 5</i>) (Ráidu 3: Ulbmil)	Mearrida/ háliida gádjut/ veahkehit/ suodjalit gihci Mearrida/ háliida bissehit riebaná/ ahte rieban luoitá gihci luovos (Vai sáhtášii) + VEARBA (gádjut, veahkehit) Vai gihcci ii borahala riebanii/ goddojuvvo/ bávččagahte iežas	Háliida borrat gihci ieš Háliida borrat riebaná Háliida stoahkat riebanii Lottit vašuhit riebanii/ eai liiko riebaniiida (generaliseren)	0 1
D8.	Govahala ahte loddi oaidná gáiccaid. Makkár mokta lottis lea? (<i>čujut govvii 6</i>) (MLD reakšuvdnan)	Buorre/ lihkolaš/ geahppánan/ duhtavaš/ rámis/ veahkkái Dovdá iežas suodjaleaddjin/sámgárin Liiko suodjalit daid	Lea váivvis/ suhttan/ bahá/ behtton/ Lottis lea bávččas/ Loddi gáhtá/ dovdá iežas duihmin ”Mun ferten oážžut riebaná gitta”	0 1
D9.	(<i>Jeara D9 dušše jus mánná vástida riehta gažaldahkii D8, muhto ii čilge manne dan jearaldagas jo. Jus mánná čilge/ákkastallá jo D8-gažaldagas riehta, de atte das ovttá čuoggá oassái D9 ja joatkke gažaldahkii D10.)</i> Manin don jáhkát loddi lea ilus/ movttet/ buorreielas jna.? ²⁰	Bissehii riebaná/ oážžu/ oáččui riebaná eret doppe Gájui/ veahkehii gihci Oaidná ahte gáiccat leat dorvvus/ ilus/ eai leat roasmohuvvan Dál rieban ii boađe ruovttoluotta	Dat mojuhallá/ moddjá/ orru leamen li fidnen riebaná Háliida borrat gihci ieš Lea suhttan riebanii	0 1
D10.	Goabbái gáiccaadni liiko buoremusat, riebanii vai loddái? Manin?	Loddái – mánná namuha aŋkke ovttá siva (son gájui/ veahkehii gihci/ oaguhii riebaná eret/ lei šiega gáiccaid vuostá)	Riebanii/ In dieđe/ eará vástádus, mii ii leat áššáigullelaš	0 1
D11.	Čuoggát oktiibuot /10:			

¹⁹ Geavat gažaldagas seammá MLD, man mánná geavahii oasis D5.

²⁰ Geavat gažaldagas seammá MLD, man mánná geavahii oasis D8.

Duogášdiehtogažaldagat

1. Máná namma (ovdanamma, goargu) _____

2. Riegádandáhton _____

3. Leago du máná dál mánáidgárddis/beaivedivššus/skuvllas?

Juo, mánáidgárddis
_____ (jahki, mánnu) rájes

li leat
Jus lea, makkár mánáidgárddis?

- Guovttegielat
- Ovttagielat L1 = máná vuosttašgiella
- Ovttagielat L2 = máná nubbigiella
- Eará, makkár?

Juo, skuvllas
_____ (jahki, mánnu) rájes

li leat
Jus lea, makkár skuvllas?

- Guovttegielat
- Ovttagielat L1 = máná vuosttašgiella
- Ovttagielat L2 = máná nubbigiella
- Eará, makkár?

4. Guđe riikkas du máná lea riegádan?

- Riikkas gos L1 hállojuvvo, guđe? _____
- Riikkas gos L2 hállojuvvo, guđe? _____
- Eará riikkas, guđe? _____

5. Goassáža rájes du máná lea orron Sámis? _____ (jahki, mánnu)

6. Leago dát du vuosttaš máná vai gallát? Bivdit du russet rievttis nummira.

- 1
- 2
- 3
- Eará nummir _____

7. Man boaris du máná lei go su vuosttaš sánit ihte?

____ jagi ____ mánu

8. Leatgo don goassege leamaš fuolas máná gielas?

- In
- Juo, almmut manin _____

9. Leatgo geasge du bearrašis leamaš hupman- dahje giellaváttut?

- Eai
- Juo, almmut geas _____
omd. eatnis, áhčis, oappáin dahje vieljain

10. Leago du mánás goassege leamaš váttis gullat?

Gullanváddu

- li
- Juo

Mánás lea dávjá bealljevuolši (infekšuvdna)

- li
- Juo, galle? _____
- Beljiin leat áibmobohccit

11. Leago mánástat du mielas normála gullu?

- li leat
- Lea

12. Dieđut váhnemiid birra							
	Almmut iežat vuosttašgiela (L1)	Almmut iežat nuppigiela (L2)	Almmut eará gielaid maid máhtát	Man guhká don leat orron Sámis?	Oahppu	Bargu	
Eadni/ Váhnen 1							
Áhčči/ Váhnen 2							
13. Man giela don hálat iežat mánáin?							
Eadni/ Váhnen 1			Áhčči/ Váhnen 2				
☐ ležan vuosttašgiela (L1) ☐ ležan nuppigiela (L2) ☐ Sihke vuosttaš- ja nuppigiela ☐ Eará giela(id), almmut man/maid _____			☐ ležan vuosttašgiela (L1) ☐ ležan nuppigiela (L2) ☐ Sihke vuosttaš- ja nuppigiela ☐ Eará giela(id), almmut man/maid _____				
14. Maid gielaid du máná hállá dál?							
☐ Máná L1, mii lea: _____		☐ Máná L2, mii lea: _____		☐ Eará gielaid, mat leat: _____			
15. Maid gielaid du máná gullá iežas birrasis?							
☐ Máná L1		☐ Máná L2		☐ Eará gielaid, mat leat: _____			
16. Man agis du máná gullagođii L2?							
☐ Riegádeami rájes ☐ Ovdal go devddii 1 ☐ Ovdal go devddii 2		☐ Ovdal go devddii 3 ☐ Ovdal go devddii 5 ☐ Dan rájes go lei _____ jagi boaris					
17. Gullágo du máná L2							
☐ Mánáidgárddis dahje skuvllas ☐ Skihpáriin ☐ Oappáin dahje vieljain/ váhnemiin/ eará fulkkiin			☐ TV:s/ dihtoris/ girjjiin ☐ Eará _____				
18. Árvvoštala proseanttain man dávjá du máná gullá iešguđetlágan gielaid beaivválaččat (buot beaivválaš doaimmain oktiibuot).							
Su vuosttašgiela (L1)		Su nuppigiela (L2)		Eará giela(id)			
☐ 25% ☐ 50% ☐ 75% ☐ 100%		☐ 25% ☐ 50% ☐ 75% ☐ 100%		☐ 25% ☐ 50% ☐ 75% ☐ 100%			
19. Árvvoštala ja vällje molssaeavttu mii buoremusat govahallá du máná gielladáiddu				Hui bures	Oalle bures	Oalle hejot	Hui hejot
Man bures du máná <u>ádde</u> iežas vuosttašgiela (L1)							
Man bures du máná <u>ádde</u> iežas nuppigiela (L2)							
Man bures du máná <u>hállá</u> iežas vuosttašgiela (L1)							
Man bures du máná <u>hállá</u> iežas nuppigiela (L2)							

20. Man giela du mánná hállá buoremusat du mielas?

- Su L1
- Su L2
- Eará giela, mii lea _____

21. Liikogo mánná du mielas muhtun gillii eanet go eará gielaide?

- li
- Juo, man gillii? _____

22. Almmut man dávjá du mánná lea oassálastán čuovvovaš doaimmaide maŋimuš mánu

Su vuosttašgillii (L1)

Su nuppigillii (L2)

	li goassege	Guktii mánnui	Oktii dahje guktii vahkkui	Measta juohke beaivvi	li goassege	Guktii mánnui	Oktii dahje guktii vahkkui	Measta juohke beaivvi
Muitalusaid mitalit								
Lohkat girjjiid								
Guldalit musihka dahje lávlut								
Geahččat TV/ DVD/ filmmaid/ speallat dihtorspealuid								

Mállemuitalusat

Čuovvovaš mállemuitalusat doibmet mállemuitalusa ja ođđasis muitaleami mállen. Mállemuitalusat leat huksejuvvon nu, ahte dat leat seammalágánat sihke makro- ja mikrostruktuvrra dáfus. Dat bagadallet maiddá kodema ja analysa.

Muitalusa sisdoalu ráhkaduslaš oasis ja MLD:t leat merkejuvvon mállemuitalusaide čuovvovaš láhkái:

ulbmil viggamuš boadus miellalági dajaldagat

Lottečivggat (Sániid mearri oktiibuot: 123)

Govat 1/ 2: Oktii lei loddeeadni mii *oinnii*, ahte su čivggain lei *nealgi*. Son girdillii eret dasgo son áiggui gávdnat biepmu daidda. *Nelgon* bussá *oinnii* loddeeatni girdimen eret ja *njávvgui*: “Mm, somá, maidbat mun oainnáge beasis?”.

Govat 3/ 4: Loddeeadni bođii ruovttoluotta stuorra máhtu njálmmis iige *oaidnán* bussá. Son lei *ilus* go lei gávdnan njálgga máđu čivggaide. Dan botta *baháneahkkánis* bussá goargnugođii murrui dasgo dat áiggui dohppet ovttá lottečivgga. Dat dohppii ovttá lottečivggain. *Jálos* beana lei vázzimin meattá ja *oinnii* ahte lottečivggat ledje headis. Dat mearridii bissehit bussá ja gádjut daid.

Govat 5/ 6: Beana *dajai* bussái: “Divtte lottečivggaid orrut ráfis”. Ja de son dohppestii bussá seaibái ja gaikkui dan vulos. Bussá luittii lottečivgga luovos ja beana oaguhii dan eret. Beana lei hui *ilus* go nagodii gádjut lottečivggaid, ja bussás lei ain *nealgi*.

Gihcit (Sániid mearri oktiibuot: 131)

Govat 1/ 2: Oktii lei gáicaeadni mii *oinnii* ahte su gihcci lei gahččan čáhcai ja ahte dat lei *balus*. Son njuikii čáhcai dasgo son áiggui gádjut dan. *Nelgon* rieban *oinnii* ahte gáicaeadni lei čázis ja *harai*: “Mm, somá, maidbat mun oainnáge giettis?”.

Govat 3/ 4: Gáicaeadni hoigadii gihci eret čázis, muhto son ii *oaidnán* riebana. Son lei *ilus* go su gihcci ii heavvanan. Dan botta *baháneahkkánis* rieban njuikeštii gihciid guvlui dasgo dat áiggui dohppet nuppi gihci. Dat válddii gihci gitta. *Jálos* loddi lei girdimin meattá ja *oinnii* ahte gihcci lei headis. Dat mearridii bissehit riebana ja gádjut gihci.

Govat 5/ 6: Loddi *dajai* riebani: “Divtte gihci orrut ráfis”. Ja de dat girdillii vulos ja gáskkestii riebana seaibái. Rieban luittii gihci luovos ja loddi oaguhii dan eret. Loddi lei hui *ilus* go dat nagodii gádjut gihci, ja riebani lei ain *nealgi*.

Bussá (Sániid mearri oktiibuot: 135)

Govat 1/ 2: Oktii lei *stoahkkás* bussá, mii *oinnii* fiskes beaivelotti čohkkámin miestagis. Dat njuikestii ovddos go áiggui dohppet beaivelotti. Seammás *movttegis* gánda lei boahtimin ruovttoluotta oaggunmátkkis. Sus lei spábba ja gievdni gieđas. Son *oinnii* go bussá oaguhii beaivelotti.

Govat 3/ 4: Beaiveloddi girdilii jođánit báhtui ja bussá gahčai miestagiid sisa. Dat *bávččagii* ja *suhtai hirbmosit*. Gánda *suorganii* nu sakka, ahte son ribahii iežas spáppa. Go son *oinnii* iežas spáppa fierramin čáhcai, de son *čurvii*: “Vuoi, die manai mu spábba!”. Sus lei *váivi* ja son áiggui oažžut iežas spáppa ruovttoluotta. Dan botta bussá *fuomášii* gánda gievnni ja *jurddašii*: “Mun gal válddán ovtta guoli”.

Govat 5/ 6: Seammás gánda geahčalii dohppet iežas spáppa čázis stákkuin. Son ii *fuobmán* ahte bussá lei váldán ovtta guoli. Loahpas bussá lei hui *duhtavaš*, go dat beasai borrat nu njálgga guoli ja gánda ges lei *ilus* go oaččui iežas spáppa ruovttoluotta.

Beana (Sániid mearri oktiibuot: 135)

Govat 1/ 2: Oktii lei *stoahkkás* beana, mii *oinnii* ránes sáhpána čohkkámin lahka muora. Dat njuikestii ovddos go áiggui dohppet sáhpána. Seammás *movttegis* gánda lei boahtimin ruovttoluotta buvdas. Sus lei busse ja ballonja gieđas. Son *oinnii* go beana oaguhii sáhpána.

Govat 3/ 4: Sáhpán ruohtastii jođánit báhtui ja beana beaškkehii murrii. Dat *bávččagii* ja *suhtai hirbmosit*. Gánda *suorganii* nu sakka, ahte ballonja beasihii su gieđas. Go son *oinnii* iežas ballonja girdimin murrii, de son *čurvii*: “Vuoi, die manai mu ballonja!”. Sus lei *váivi* ja son áiggui oažžut iežas ballonja ruovttoluotta. Dan botta beana *fuobmái* gánda busse ja *jurddašii*: “Mun gal válddán ovtta márffi.”

Govat 5/ 6: Seammás gánda álggii gálgat iežas ballonja eret muoras. Son ii *fuobmán* ahte beana lei váldán ovtta márffi. Loahpas beana lei hui *duhtavaš* go beasai borrat nu njálgga márffi ja gánda ges lei *ilus* go oaččui iežas ballonja ruovttoluotta.